

Harens Old Goud

Bij de tijd over
Haren, Glimmen, Onnen en Noordlaren

Harens
Historische Kring
Old Go

Harens Historische Kring Old Go

Oprichtingsjaar	2010
Doelstelling	Het bevorderen van de belangstelling voor en het bundelen en publiceren van kennis over de geschiedenis van de gemeente Haren
Activiteiten	Lezingen, Excursies, Rubriek in Haren de Krant, presentatie en promotie op markten en andere evenementen
Werkgroepen	Oude verhalen, contactpersoon: Vacant Digitaal fotoarchief, contactpersoon: Dick Schaap Open Monumentendag, contactpersoon: Jaap Vrieling
Bezoekerscentrum/ Archief	Oude Brinkweg 12a, Haren (boven de judoschool), elke donderdag geopend van 14.00 tot 15.00 uur. In juli en augustus gesloten
Samenwerking	Old Go is lid van de Culturele Raad van Haren. Verder werkt ze samen met de Harens Historische Commissie, Stichting Klooster Yesse en Stichting Gedeelde Verhalen (o.a. zwembadverhalen)
Bestuur	Voorzitter: Jan Fokke de Boer 050-5341936 Secretaris: Annet Boekel 050-5014671 Penningmeester: Henk Bazuin 0598-395504 Bestuurslid: Jaap Vrieling 050-8500080 Bestuurslid: Henk Abbring 050-5348160
Postadres	Duinweg 18, 9479 TM, Noorderlaren
Email	info@oldgo.nl
Website	www.oldgo.nl Webmaster: Dick Schaap Email: webmaster@oldgo.nl
Lidmaatschap	Opgave lidmaatschap via www.oldgo.nl Individueel lidmaatschap: € 17,50 Gezin: € 27,50 per jaar Het lidmaatschap kan op elk moment ingaan en is geldig voor het lopende jaar Opzeggingen moeten vóór 1 december worden gemeld
Bankrekening	NL 86 RABO 0157 0712 86 t.n.v. Harens Historische Kring Old Go

Colofon

Harens Old Goud is een uitgave van de Harens Historische Kring Old Go en verschijnt 2x per jaar in juni en december

Redactie: Henk Bazuin, Annemiek Bos, Trijnie Brunt, Dick van Nieulande en Roelof van Wijk
Email: redactie@oldgo.nl

Opmaak en druk: Drukkerij G. van Ark, Haren

Losse nummers, zolang de voorraad strekt, € 4,- per stuk

Copyright © Harens Historische Kring Old Go
ISSN : 2405-5948

De redactie behoudt zich het recht voor artikelen aan te passen

Overname van (gedeelten) van artikelen en/of afbeeldingen is slechts toegestaan na schriftelijke toestemming van de redactie

Inhoudsopgave

Van het bestuur en de redactie	3
Naar school aan de Hoornsedijk	4
Paupers in Noorderlaren	6
Straffen voor valse munters uit Haren	8
Boekbespreking Harener Historische Reeks , nr. 21	9
Reacties	9
Een carrière bij de Nederlandse Spoorwegen	10
Basaltklopperij in Haren	12
Oorlogstaart	13
Mannewiek	14
Het klooster Yesse in Haren	16
De oude Hervormde Pastorie in Haren	18
In de voetsporen van Cornelis Jetses	20
Waterhuizerweg 82	21
Wetenswaardigheden over 't Huis de Wolf	22
Een herinnering aan Café Halfweg te Eelderwolde	24
Boekbespreking Noorderlarenbos	25
Algemene Leden Vergadering	25
Verslag excursie op 29 april	26
Uit ons fotoarchief	27

Naar school aan de Hoornsedijk

In de bekende 'schoolmeesterrapporten' uit 1828 wordt naast de school in Haren en Onnen ook een schooltje aan de Hoornsedijk genoemd. Er is vaak over geschreven en het spreekt nog altijd bij veel Harenaars tot de verbeelding. Toch wordt er hier al lange tijd geen les meer gegeven. Waar staat dat schooltje of is het misschien al verdwenen? Hoe zag het er dan uit en waar stond het?

Door Dick van Nieulande en Peter Riem

In mei 1923 publiceerde het Nieuwsblad van het Noorden in de vorm van een feuilleton een serie artikelen over Haren. Het waren tochtjes die dhr. H. Bos in en rondom ons dorp had gemaakt en die hij voor de 'wandelaar of fietser of toerist', de moeite waard vond. Hierbij zal hebben meegespeeld dat hij naast hoofd der school in Haren ook secretaris van de plaatselijke 'Vereeniging voor Vreemdelingenverkeer' was.

Schooltje aan de Hoornsedijk, foto van Dedde Hartlief

In de aflevering van maandag 14 mei 1923 neemt Bos ons mee voor een uitstapje dat na een wandeling vanuit Haren begint bij 'De Twee Provinciën'. In het Nieuwsblad lezen wij: 'Nadat we buiten een kop thee hebben gebruikt, keeren we per zeilboot naar Haren terug. Langs de eilandjes, die wel de Oranje-eilanden worden genoemd, bereiken we na een heerlijk tochtje den oost-oever van het meer en weldra staan we aan den Hoornschen-dijk, dicht bij een klein huisje, dat als school dienst heeft gedaan. Ja, als school! Al lijkt het vreemd. In het jaar 1836 werd het als zoodanig in gebruik gesteld; doch 't schooltje werd ook weer opgeheven na verloop van jaren, zeer tegen de zin van de dijkbewoners'.

Ja, een school in een klein huisje dat in niets doet denken aan zingen en sommen maken. En dan die plek, de Hoornsedijk middenin het zompige veen. Vreemd dit alles, dat wel, maar aan de andere kant, de kinderen uit de buurt konden toen blijkbaar wel naar een school.

Bos laat in het artikel de geschiedenis van het onderwijs in het buurtschap in 1836 beginnen. Maar ver vóór 1836 werd daar al lesgegeven. In 'De onderwijsenquête van 1799....', gepubliceerd door Pieter Boekholt, wordt gesproken over regulier onderwijs in 'Horensche Dijk onder Haaren' met de aantekening dat er niet het hele jaar rond schoolgegaan werd want 'de ingezetenen dezès plaats nemen 's winters een bijzonder onderwijzer aan wegens den afstand van het schoolhuis te Haaren'. Het pad naar de dorpschool van Haren was voor de kinderen dan te gevaarlijk. 's Zomers werd die grotere school in het dorp wel bezocht. Het buurtschooltje was aanvankelijk een particulier initiatief van de bewoners die veelal in het veen werkten. Een eigenaar van de veengronden nam de huisvesting voor zijn rekening. De Oorspronkelijk Aanwijzende Tafel uit 1832 in het kadasterarchief geeft daar een aanwijzing voor. Daarin wordt perceel I 514 met 'school', als eigendom aangemerkt van Jan Warmolts erven, een bekende vervener in die buurt. Later zou de gemeente de zorg voor de school overnemen en dan het hele jaar door.

Storm in Haren! In de nacht van donderdag 31 maart op vrijdag 1 april 1836 gebeurde het. Het schooltje aan de Hoornsedijk was omvergeblazen, zo meldde de burgemeester van Haren Jacobus van Trojen op 5 april 1836 aan de gouverneur mr. Willem F.L. baron Rengers. De burgemeester kreeg toestemming om een bestek met bouwtekening en begroting voor een nieuw te bouwen school op te stellen. En daarna ging het snel. Op 29 april lag een en ander ter goedkeuring op het bureau van de gouverneur. De aanbesteding volgde en Jan Brink, timmerman uit Haren mocht de school bouwen.

Op 25 juli kreeg de burgemeester toestemming om de bouwkosten à fl.465,35 aan Jan Brink uit te betalen. De school zal dan wel in vol bedrijf geweest zijn.

Het bestek en de bouwtekening geven een aardig beeld van het nieuwe schooltje. Het zou op dezelfde plek worden gebouwd als het oude gebouw. De afmetingen bedroegen : 7 ellen en 1 palm lang, 4 ellen en 5 palmen breed en 2 ellen en 7 palmen hoog, gerekend 'vanaf de plaat' (na 1820 gold 1 el als 1 meter onderverdeeld in 10 palmen, waarmee het lokaal dus 7,1 bij 4,5 m. mat met een hoogte van 2,7 m.). De school zou in totaal 6 kozijnen krijgen met onder- en bovenramen met ruitjes van 'brabandsch glas zonder blaasjes'. Deur en gemetselde schoorsteen waren aan resp. de zuid- en oostzijde gesitueerd. Het zadeldak kreeg rode dakpannen en fijne dopheide en roggestro voor isolatie. In de noordoosthoek was een turfpijp van vurenhout gedacht, een wijde houten buis of koker, die diende om turf van de zolder naar beneden in een daaronder geplaatste bak te storten. Voor

het leergierige grut waren in totaal 8 combinaties van tafel en bank gereserveerd. De districtsschoolopziener Theodorus van Swinderen had een paar opmerkingen. Zo vond hij een extra schoolbord en een houten in plaats van een stenen vloer toch wel wenselijk. Van Swinderen was kritisch, maar liet toch aan de gouverneur weten dat hij tevreden was met het ontwerp.

Het woonhuis anno 2017 van de fam. Hartlief

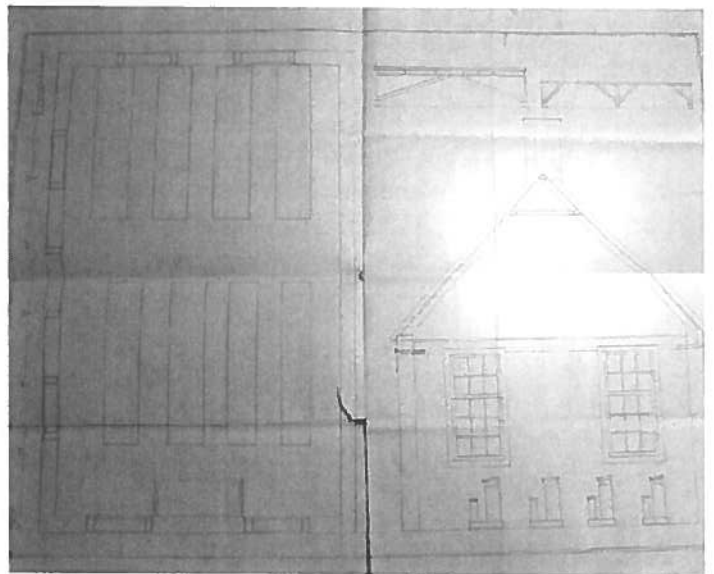
De districtsschoolopziener visiteerde het schooltje kort na de oplevering. Hij was enthousiast over de nieuwbouw en rapporteerde over zijn bezoek als volgt :

‘Den 1 augustus 1836 bezocht ik de school aan den Hoornschendijk waar nu eene zeer goede school gebouwd is voor de oude die 1 april ** [jl.?] omgewaaid is. Er waren thans 28 kinderen. Het onderwijs begon met het zingen van een verwelkomingsliedje aan mij. Daarop zag de meester na of de kinderen alle schoone handen hadden. Nu werd aan de 2de en 3e klasse stil werk opgegeven, aan de derde opstellen te maken, aan de tweede kleine volzinnen zamen te stellen. De kleinen kregen onderwijs van het bord volgens de klankmethode. De kinderen, ook de kleinsten die nu eerst op school waren gekomen waren zeer vrijmoedig, maar hadden nog geen begrip, dat zij de hoed of pet moesten afnemen als zij in de school kwamen.....’. Vanaf januari 1861 werd er geen les meer gegeven. Het schooltje was gesloten, wegbezuinigd ten faveure van een nieuwe school in het dorp. De gemeente ging ervan uit dat de 10 nog schoolgaande kinderen van de Hoornsedijk ook in de winter zonder gevaar naar de school in Haren konden lopen. Het schooltje ging als woonhuis verder in de loop der dingen.

Dit was het schooltje dat meester Bos zo’n 50 jaren later aan de Hoornsedijk opmerkte. Maar waar stond het precies? Hilbrand Polman publiceerde in zijn ‘Naar school in Haren’, een foto van de school. Polman schreef eronder dat het schooltje in 1987 was afgebroken. Een nieuwbouwwoning kwam ervoor in de plaats. Een adres of

bronverwijzing geeft de auteur niet. Dhr. A. van Slageren noemt in zijn boekje over het Paterswoldsemeer wel een actueel adres van het huisje: ‘Hoornsedijk 18’. Hij schrijft dat het schooltje in 1837 openging en in 1860 werd gesloten, waarna het vermoedelijk alleen in noodgevallen nog gebruikt werd. Daarnaast heeft een fiks aantal Harenaars ook een mening. Menigeen is ervan overtuigd dat het schoolgebouwtje nog bestaat. Hoornsedijk 17 gooit daarbij hoge ogen.

Verwarrend allemaal, zeker als je onderzoeksdoel het schoolgebouwtje zelf en z’n locatie is. Het kadastrale minuutplan van 1832 laat op het kadastrale perceelnummer I 514 inderdaad een klein gebouw zien aan de Hoornsedijk. Daarmee is de locatie dus bekend. En via een complexe tocht door de kadastrale registraties van de Kadasterviewer op RHC Groninger Archieven en verschillende bouwdoSSIERS op het gemeentearchief van Haren, destilleren we uiteindelijk het bijbehorende huidige adres, Hoornsedijk 18, zoals Van Slageren dat al aangaf. Het schooltje staat er overigens niet meer. De vergunning voor sloop en herbouw is op 18 oktober 1983 aan dhr. H. Hartlief verleend. En eerder dan Polman beweerde is het al in 1983 afgebroken om plaats te maken voor een nieuwe woning, die in augustus 1986 door de fam. Hartlief werd betrokken.

Bouwtekening van het schooltje, anno 1836 uit het Gemeente Archief

Bronnen

- Naast de in de tekst genoemde bronnen zijn verder gebruikt:*
- RHC Groninger Archieven, het archief van de provinciale commissie van onderwijs 1815-1857;
 - Gemeente Haren, het archief van het gemeentebestuur 1811-1920;
 - Interview met mevrouw D. Hartlief (21 maart 2017).

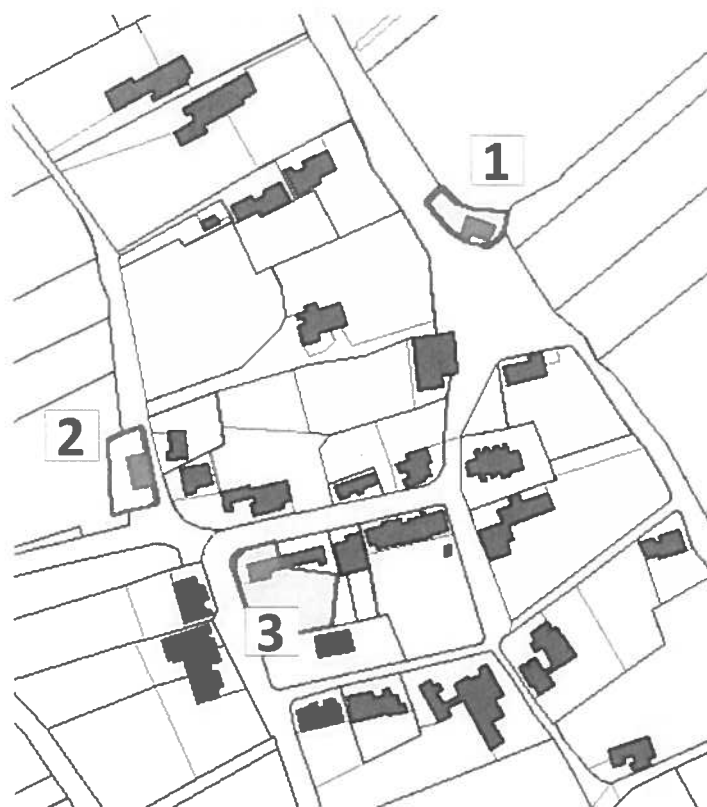
Paupers in Noordlaren

Vorig jaar schreef Eppo van Koldam een artikel over het Harense 'pauperparadijs', oftewel het armenhuis van de diakonie in de Kerkstraat. Een verhaal over de paupers in Noordlaren is dan een logisch vervolg. In deze bijdrage dus aandacht voor de huisvesting van de paupers in Noordlaren.

Door Eppo van Koldam

“O, een verhaal over de Lange Jammer aan de Lageweg bij de Vogelzangsteeg”, is al snel de reactie als het over een armenhuis in Noordlaren gaat. Begrijpelijk, maar toch gaat mijn verhaal hier niet over. Net als 't waarkhoes' aan de Onnerweg in Haren dateert het gebouw aan de Lageweg van na 1850. Voor een goed vergelijk met het armenhuis aan de Kerkstraat in Haren moet ik me juist richten op de periode van 1811 tot 1850.

Waren er in Noordlaren wel paupers? In het bevolkingsregister 1830 en in de akten van de burgerlijke stand, zoals die bijvoorbeeld digitaal zijn te raadplegen op www.allegro.nl, kom je de kwalificatie 'gealimenteerde' voor inwoners van Noordlaren maar zeer spaarzaam tegen. Ook zie je maar zeer incidenteel, dat de boekhoudend diaken aangifte doet van het overlijden van een gealimenteerde, terwijl dat in Haren regelmatig het geval is. Ik heb geprobeerd via andere bronnen gegevens tevoorschijn te halen. Alvorens daar nader op in te gaan, is het nodig eerst iets uit te leggen over de organisatie van de armenzorg in de periode 1811-1850. Eerste uitgangspunt was, dat de armenzorg beperkt werd tot de personen, die dat werkelijk nodig hadden. Voorts was de armenzorg een taak van de kerk en dan met name van de diakonie.

De drie armenhuizen in Noordlaren in 1830

We kunnen dus langs twee lijnen op zoek naar meer gegevens. Via het archief van de kerk en via het archief van de gemeente. Het archief van de kerk te Noordlaren bevindt zich bij de Groninger Archieven. Helaas bevat dit archief geen gegevens van de diakonie over de periode 1811-1850. Het archief van de gemeente Haren is te vinden in de kelder van het gemeentehuis. Hoewel ook hier de informatie schaars is, komen we toch wat verder. Zo heb ik een overzicht kunnen maken van de kosten van de armenzorg in 1831. Het blijkt dan, dat Noordlaren wat kosten betreft helemaal niet onderdoet voor Haren en dat is eigenlijk ook weer vreemd, want in Haren (incl. Onnen, Hoornschedijk, Hemmen, Dilgt en Essen) wonen dan 1250 personen en in Noordlaren (incl. Glimmen) slechts 475. Overigens vinden we in de stukken van de gemeente geen namen van de armlastigen (bedeelden). Die zijn er wel in de registers van de schoolgelden. Het eerste register in het archief van de gemeente is van 1839. Uit dit register blijkt dat bij 10 gezinnen in Noordlaren en Glimmen (een deel van) het schoolgeld wordt betaald door de gemeente. Zo zijn volgens het register vier kinderen van Albert Sikkens Schut leerplichtig. Zoon Harm slechts voor een aantal weken voor de avondschool en zoon Hindrik voor 13 weken op de dagschool. Lucas en Hillechien voor het gehele jaar op de dagschool. Het schoolgeld voor Lucas en Hillechien wordt betaald uit de gemeentekas. Het schoolgeld voor Harm en Hindrik moet Albert Sikkens Schut zelf

De diakonie van Noordlaren was op die grond verantwoordelijk voor de armenzorg in Noordlaren en Glimmen. De diakonie moest verantwoording afleggen aan het Burgerlijk Armenbestuur. Dit Burgerlijk Armenbestuur was een verlengstuk van de gemeente. Tussen het Burgerlijk Armenbestuur en de diakonieën bestond ook nog een soort taakverdeling. Zo zorgde het Burgerlijk Armenbestuur voor de medische zorg van de armen en betaalde deze instantie het schoolgeld voor de kinderen van de minvermogenden. In enkele gevallen gaf het Burgerlijk Armenbestuur subsidie voor ondersteuning aan personen, die niet tot een kerkgenootschap behoorden.

betalen. Het schoolgeld bedraagt f.3,90 per kind voor een volledig schooljaar. Per week is dat 7,5 cent. Voor de oudste twee kinderen moet Albert Sikkens Schut f.1,275 betalen. Als adres wordt vermeld Noordlaren Wijk A nr. 3A (nu Lageweg 17).

De diakonie kon op een aantal manieren zorgen voor huisvesting van de bedeeden: onderbrenging in een gastgezin, onderbrenging in een door de diakonie gehuurde woning en onderbrenging in een eigen woning van de diakonie. Zo waren in 1830 de bejaarde dames Elisabeth Keuning en Annechien Koops ondergebracht bij een gastgezin. In Glimmen huurde de diakonie een woning. In Noordlaren was de diakonie eigenaar van maar liefst 3 woningen. Ze staan op het bijgaande kaartje. Woning 1 (in de nummering van 1830 Wijk A nr. 10) stond half op de huidige Lageweg bij wat nu het haventje is. Dit perceel is ca 1845 afgebroken. Woning 2 (Wijk A nr. 15) lag ongeveer op de plek van wat nu Achter de Hoven 6 is en woning 3 (Wijk B nr. 5) is nu Kerkstraat 12.

De plek waar het armenhuis stond

In woning 1 woonde de bejaarde Andries Pieters met zijn vrouw. Andries is overleden in 1828 en zou toen volgens de overlijdensaangifte 91 jaar zijn. Het lijkt er op, dat deze woning daarnaast ook functioneerde als opvanghuis. Zo was de militair Harm Bulig in 1812 onderweg van Anloo naar zijn eenheid te Groningen, maar werd hij in Noordlaren onwel. Hij werd opgevangen door de diakonie en is vervolgens overleden “in de armenhut, bewoond door Andries Pieters”. Het liefst wilde een diakonie niet opdraaien voor armlastigen, die eigenlijk elders thuis hoorden. Daarbij stond de naastenliefde niet steeds hoog in het vaandel. Zo doen de diakenen van Noordlaren op 26 november 1819

aangifte van het overlijden van een vrouw genaamd Antje. Ook zij is overleden in de armenhut, “zijnde na alle gissing tusschen de 65 en 70 jaren en zijnde door de diakonie van Vries getransporteerd naar Noordlaren, en na een verblijf van 3 dagen overleden”. Dat hadden ze in Vries dus maar knap opgelost!

Omstreeks 1850 verdwijnen de diakoniehuisen uit de kom van Noordlaren. Net als in Haren wordt het ‘schorriemorrie’ uit het dorpsgezicht verwijderd. De diakonie koopt een boerderijtje aan de Lageweg nabij de Vogelzangsteeg. Enige jaren later wordt ten noorden hiervan het nieuwe werkhuis van Noordlaren, de eerder genoemde Lange Jammer gebouwd. Het boerderijtje is in 1952 door de gemeente aangekocht en afgebroken ten behoeve van de aanleg van het fietspad langs de Lageweg. Voor de fietsers staat er ter plaatse een bankje om even uit te rusten of even te mijmeren over hoe goed wij het tegenwoordig eigenlijk wel niet hebben.

Kosten armenzorg op basis jaarrekening 1831

	Diakonie Haren	Diakonie Noordlaren	Gemeente
Voeding	75	207	50
Kleding	125	106	10
Huisvesting	45	45	10
Turf	40	40	10
Contant geld	305	190	
Schoolgeld			220
Vaccinatie kinderen			10
Arrestatie en vervoer bedelaars			25
Verblijf Mij Weldadigheid			30
Verpleging reizigers			25
Onderstand zonder domicilie			152
Kosten heelmeeester			200
TOTAAL	590	588	742

Gelezen in de krant

Artikelen over Noordlaren

Door de coöperatieve dorschvereniging “Noordlaren” in vergadering bijeen in het cafe Kloots te Noordlaren onder voorzitterschap van den heer A. Hoenderken te Noordlaren, is het dorschen van het koren uitbesteed aan den heer J. Drijfholde te Ide. De prijzen zijn dorschen: rogge f. 0,32, haver f. 0,22 en stropersen f. 1,25.

18-3-1940.

De heer K. Honebeek maakt bekend dat hij niet terugkomt met petroleum.

Straffen voor valse munters uit Haren

In vroegere tijden waren de straffen die criminelen kregen voor hun daden niet mals.

Door Roelof van Wijck

Vandaag de dag denkt men vaak dat straffen aan de lichte kant worden bevonden. Echter, de haren rijzen je te berge als je leest wat daarover bekend is uit vroeger tijden.

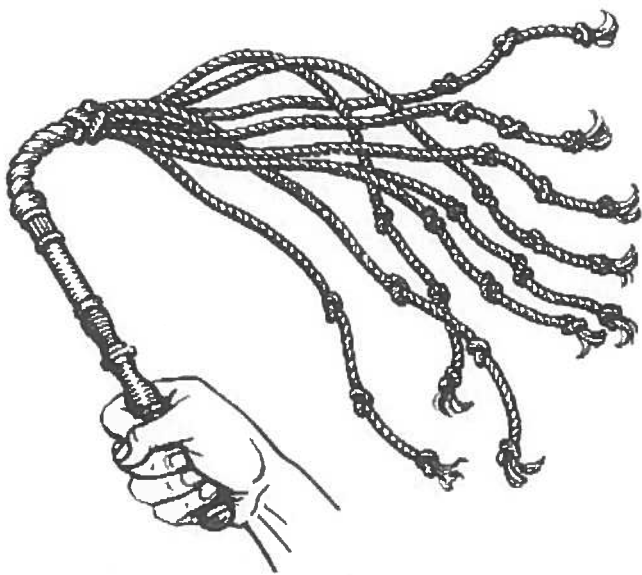
Een diefstal bracht je vaak een dag lang aan de schandpaal met een bord erbij waarop de misdaad stond vermeld. De omstanders mochten je dan uitschelden en met straatvuil bekogelen.

Voor een kleine misdaad kon je worden gezeseld of met gloeiende speren worden gemerkt.

Een grotere misdaad bracht je in het tuchthuis, een rasphuis voor mannen en een spinhuis voor vrouwlui.

In het rasphuis werd brazielhout geraspt en de schilfers werden voor de textielverfindustrie gebruikt. In het spinhuis waren de vrouwen wol aan het spinnen.

Mensen die een verward gedrag vertoonden kwamen meestal in het dolhuis terecht. Soms kon je op bepaalde dagen hen 'bekijken'.

Gesel of kat met negen staarten

Ook leverde een grotere misdaad soms als straf een brandmerk met de eerste letter van de stad op, het liefst op een bloot lichaamsdeel zoals wang, voorhoofd of borst. Vervolgens kon je worden verbannen uit de stad of de provincie, voor een bepaalde periode of voor altijd, soms kreeg je een knip uit je oor mee, zodat een ander kon zien dat er wat met je aan de hand was.

Op een misdaad tegen het leven kon je worden geradbraakt, gevierendeeld of opgehangen worden.

Natuurlijk volgden deze straffen op een vonnis van de

rechter en soms werd met de strafmaat rekening gehouden met de positie die de 'misdadiger' in het leven of de stad had. Een raadslid dat met geld had gesjoemeld werd eerder verbannen dan opgehangen en kreeg dan een boete.

Aan het einde van de 18e eeuw begon men de doodstraf door ophanging erg gruwelijk te vinden en werd de guillotine daarom rond 1800 geïntroduceerd. In de 19e eeuw werden enkele straffen afgeschaft en in 1854 kwam een eind aan de openbare lijfstraffen. In 1870 werd de doodstraf in Nederland officieel afgeschaft.

Elke provincie had een eigen 'strafboek', d.w.z. eigen regels voor het straffen, de strafmaat.

De misdadigers werden op het platteland meestal eerst in de toren van de kerk opgesloten. De chirurgijn behandelde daar de wonden die bij het oppakken waren opgetreden. De schout of schulte (hoofd van de politie) organiseerde intussen de rechtszitting.

Voor Haren was dat de schulte en de rechtszitting had plaats in de stad Groningen in het rechthuis op de Grote Markt, vlak naast de Martinitoren. Daar werd de rechtspraak uit geoefend door het gerecht van Selwerd en Gorecht waar ook Haren onder viel.

De voorzitter van de rechtbank was meestal de Ambtman, d.w.z. de door het stadsbestuur aangestelde bestuurder van het Gorecht. Hij werd door één of meer 'gesworenen' bijgestaan. Deze werden voor twee jaar aangesteld, maar konden worden herbenoemd. Een 'gesworene' was meestal een 'gezeten' boer of iemand anders die wat in de melk te brokkelen had. De schulte legde de zaak voor en de verdachte kon een advocaat nemen, maar dat kostte natuurlijk geld: *goede raad was duur!*

Voor valsemunterij, dat wil zeggen voor het slaan van geldstukken die niet door een officiële instantie werden gemunt, waren de straffen hoog. Dat kwam natuurlijk omdat de overheid het vertrouwen in de munt moest bewaken en

Brandmerkijzer uit Leiden

bewaren. Soms beet de ontvanger van een betaling op een munt om te proeven of die wel echt was.

In 1437 werden drie valsemunters uit Haren betrapt. Ze hadden in Haren in een kelder, altijd verborgen en in het geheim, *quaet golt ende silver gemuntet* (*quaet golt* is goud dat verontreinigd is).

Eén van de munters werd op de Grote Markt in Gro-

ningen gekookt ! Een andere ontging het vonnis op voorspraak van de abt van het klooster Aduard en de derde vluchtte.

Bronnen:

-www.verreverwanten.nl;

-*Groninger Volksalmanak voor 1838, pag. 170.*

Boekbespreking

Een rondleiding door pre- en vroeg-historisch Haren.

Door Henk Bazuin

Aan de Harener Historische Reeks is vorig jaar deel 21 toegevoegd. De presentatie van het boekje vond plaats tijdens de eerste editie van de Dag van de Harener Geschiedenis op 15 oktober 2016.

Haren vierde in 2010 haar 850 jarig bestaan. Maar is deze tijdsbepaling wel de juiste? Er rezen vragen in de trant van 'Maar hoe oud is Haren nu werkelijk'.

Voormalig provinciaal archeoloog en bijzonder hoogleraar Archeologie en maatschappij aan de RUG te Groningen, Henny Groenendijk probeert hier een antwoord op te geven en neemt de lezer in dit boekje mee op een wandeling langs de verschillende vindplaatsen waaruit geleidelijk de huidige dorpen naar voren komen. Het blijkt dat het grondgebied van de gemeente Haren al heel lang een populaire woonplek is. Een rondleiding door de prehistorie en vroege historie toont aan dat er nog veel plekken zijn die aan dat verleden herinneren.

Het boekje is ingedeeld in een viertal hoofdstukken, beter gezegd thema's.

- Wat maakte Harens grondgebied aantrekkelijk
- De eerste bewoners
- De Hondsrugdorpen krijgen vorm
- Landroutes en vaarwegen

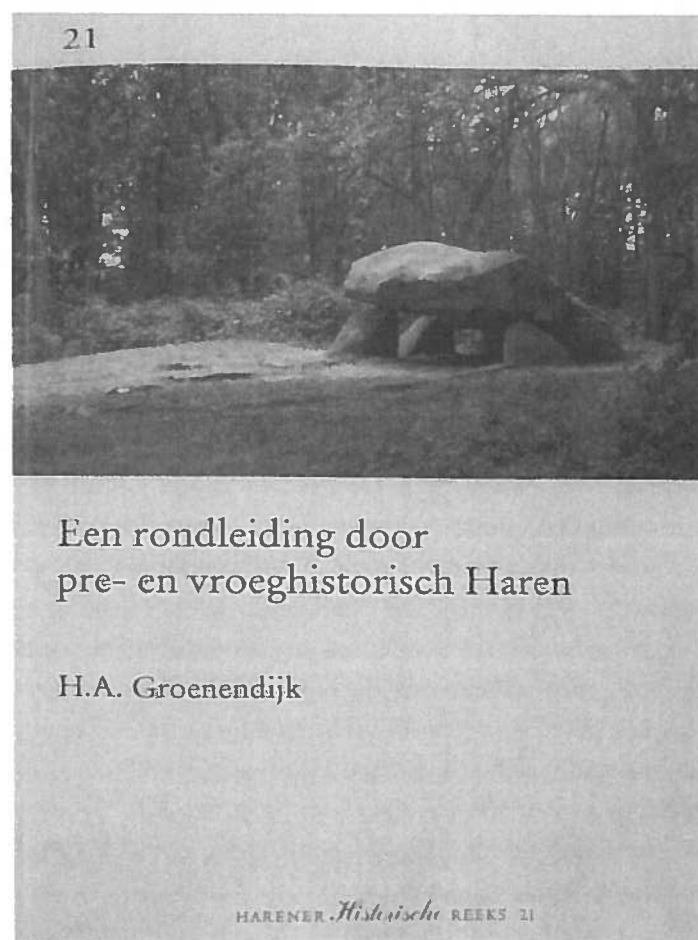
Reactie van de lezer

Bij de redactie is een reactie binnen gekomen op het artikel over 'Rijksstraatweg 239' door Roelof van Wijk.

Naar aanleiding van het artikel over Rijksstraatweg 239 deel ik u mede, dat ik vlak voor de oorlog in genoemd pand de kleuterschool heb bezocht. Leidster was toen ene juf Adelsbergen, die later in de oorlog is ontslagen vanwege haar joodse afkomst. Het Departement Haren van de Maatschappij tot nut van 't Algemeen was hiervan de organisator.

Een boeiend geschreven aantrekkelijk naslagwerk. Mooie illustraties en kaarten. Interessant te lezen was het ontstaan en de verplaatsing van het Zuidlaardermeer. Of was het toch het Noordlaardermeer ??

Uitvoerig wordt aandacht besteed aan de buurtschappen Essen, Dilgt en Hemmen.

Tevens wordt in genoemd artikel over een volksbibliotheek gesproken. Ik vermoed dat daarmee wordt bedoeld de Nutsbibliotheek, die ook onder verantwoordelijkheid van genoemde vereniging viel.

Met vriendelijke groeten, Marten de Jong

Ook nog een opmerking van Marten de Jong over het artikel betreffende de volkshogeschool in Uithuizen: *Er wordt gesproken over ene pastoor Gaikema. M.i. bedoelt de heer Fischer de doopsgezinde dominee Gaaikema, oprichter van genoemde volkshogeschool.*

Een carrière bij de Nederlandse Spoorwegen

Dit artikel is tot stand gekomen doordat de redactie van 'Harens Old Goud' in de gelegenheid is gesteld kennis te nemen van de autobiografie van de heer Gerrit Jan Bakker (1899-1982). We mochten dit werk ontvangen van zijn zoon, de heer Jacob Bakker, verenigingslid.

De schrijver neemt ons mee op zijn loopbaan bij een overheidsbedrijf. Intensief gaat hij ook in op de oorlogservaringen en familie verhalen. Er is getracht nadruk te leggen op de vele functies die de Nederlandse Spoorwegen kende althans de banen die de heer Bakker heeft vervuld.

De spoorwegen en Haren zijn nauw met elkaar verbonden. De aanleg van de spoorlijn Groningen-Zwolle verdeelt Haren in twee gebieden. Hierdoor ontstaat er een onderscheid tussen 'vóór en achter het spoor wonen'. Met name achter het spoor vinden rond de twintiger jaren ontwikkelingen plaats waarbij gedacht moet worden aan de bouw van woningen in de wijk Tuindorp. In de komende edities zullen we meer aandacht besteden aan de wijk Tuindorp.

Door Henk Bazuin

Gerrit Jan Bakker verlaat de lagere school in april 1912, hij is dan 12 jaar en komt in loondienst bij de plaatselijke smid in Zuidhorn waar het gezin Bakker woont. In 1914 gaat Gerrit Jan met z'n vader mee naar de sigarenfabriek en wordt daar wikkelmaker. Met onderbrekingen bij andere werkgevers, blijft Gerrit Jan bij de sigarenfabriek werkzaam.

In de zomer van 1916 worden hij en één van zijn vrienden door een medewerker van de Nederlandse Spoorwegen gevraagd of ze in de avonduren en eens in de 14 dagen een weekend willen komen werken.

Ze hebben geen zin om voor een loon van fl.0,25 voor een avonddienst en fl.1,10 voor een zondagsdienst te gaan werken.

Beide slaan het aanbod daarom af.

Gerrit Jan vertelt dit alles aan z'n vader. Deze adviseert hem om de baan toch maar aan te nemen, want bij de Spoorwegen kan je je opwerken en dat gaat bij de sigarenfabriek veel moeilijker of zelfs helemaal niet.

In 1918 is hij sigarenmaker bij de firma Rosema, Tocken en Co. in Zuidhorn en wordt in datzelfde jaar goedgekeurd voor de militaire dienst.

In november 1919 komt Gerrit Jan terug in de burgermaatschappij en meldt zich bij z'n chef op het station Zuidhorn. Die verwijst hem door naar het inspectiebureau in Groningen. De bureauchef vraagt aan Gerrit Jan of hij wel de opleiding arbeider telegrafist wil volgen. Het toelatingsexamen bestaat uit het maken van een opstel en

vijf sommen. Echter de leeftijd speelt hem parten want je moet 21 jaar zijn en Gerrit Jan is nog maar 20. In die tussentijd kan hij reserve hulparbeider worden in Winschoten en wordt vanuit deze standplaats gedetacheerd in Nieuweschans voor 11 maanden.

Als Gerrit Jan dan 21 jaar is geworden, gaat hij de hem toegezegde opleiding volgen en wordt hij overgeplaatst naar station Grijpskerk. In augustus 1928 rondt Gerrit Jan de opleiding af en blijft in Grijpskerk.

Blik vanaf het viaduct op het rangeerterrein (in 1935) richting Haren

Het personeel van station Grijpskerk bestaat uit de volgende functies: een stationschef, een assistent van de stationsdienst, een arbeider telegrafist, een arbeider rangeerder, een brugwachter, een overwegwachter en twee leerlingen.

Als een loopjongen 18 jaar is, wordt hij leerling assistent van de stationsdienst. Ze zijn dan boven de sterkte op een station en krijgen twee jaar de tijd om het examen af te leggen.

Nadat Gerrit Jan Bakker zijn examen met goed gevolg heeft afgelegd, wordt hij arbeider telegrafist. Als de huidige arbeider rangeerder wordt overgeplaatst mag hij deze functie erbij nemen.

Op dat moment zijn er nog twee medewerkers op het station Grijpskerk werkzaam en Gerrit Jan is vastbesloten om de naam arbeider kwijt te raken. Hij wil opklimmen in functie.

In juni 1929 wordt Bakker overgeplaatst naar Slochteren waar een stationsgebouw van de Wolderspoorweg staat. Deze lijn is nieuw aangelegd door de Woldstreek en loopt van Groningen naar Delfzijl. Gerrit Jan is inmiddels getrouwd en vader van een dochter, terwijl het tweede kind op komst is. Een woning wordt gevonden in Slochteren, helaas kleiner dan het huis in Grijpskerk. Daarna volgt een verhuizing naar Schildwolde, evenals een overplaatsing naar Tjuchem-Meedhuizen. Door te informeren naar de stand van zaken blijkt dat Bakker op plaats 11 staat op de

lijst voor een aanstelling als assistent van de stationsdienst. Afgezien van de plaats in de rangorde is station Tjuchem een zogenaamde 2e klasse standplaats. Slochteren is een 4e klasse plaats. Dit komt omdat Tjuchem in de gemeente Delfzijl ligt. Het scheelt 8% in loon.

Zonder dat Bakker het weet, is een inspecteur uit Utrecht geweest in Tjuchem om informatie over Bakker te vragen. Dit levert Bakker in 1934 een verzoek op of hij overgeplaatst wil worden naar het rangeerterrein in Onnen waar hij de functie krijgt van assistent stationsdienst. Een woning wordt voor de familie Bakker gezocht in Tuindorp. Er is voldoende keus en ze kiezen voor Tuindorppweg 69. Gerrit Jan begint aan de opleiding op post T, de post van de treindienstleider. Vanuit deze post vindt de bediening plaats van twee baanvakken, namelijk naar Waterhuizen en het goederenspoor naar Groningen. Verder moet de bediening van telegraafstoestellen en de telefoon met doorverbinding aangeleerd worden. Na deze opleiding van drie weken volgt de buitendienstopleiding van opnieuw drie tot vier weken. De chef in Meedhuizen heeft Bakker in die periode toen hij daar werkte eens verteld, dat je in de buitendienst vooral op je voormanrangeerder moet vertrouwen en er voor moet zorgen dat je goed overweg kan met de mensen van de rangeerploeg.

Post T bij de Onnerweg in 1937 met de heer G.J. Bakker

In de zomer van 1936 gaat het gezin Bakker verhuizen naar Tuindorppweg nummer 70. Buurman arbeider telegrafist gaat verhuizen naar Bobeldijk-Berkhout omdat het station Haren is opgeheven. Deze woning is fl.0,25 duurder in huur maar dan heb je wel een schuurtje erbij.

In de oorlogsjaren neemt het goederenvervoer een grotere vlucht en moet er meer personeel worden aangenomen. Tijdens het rangeren moet er vanwege die oorlog 's nachts zonder verlichting worden gewerkt. Ontsporingen zijn dan ook vaak aan de orde. In de tweede helft van 1940 gaat Bakker opnieuw studeren voor stationsambtenaar. Hij slaagt voor dit examen dat slechts 10 minuten duurt. Een aanstelling als stationsambtenaar volgt.

De organisatie wordt uitgebreid van drie naar zes ploegen met rangeerders die werken in de zogenaamde oude en nieuwe put. De opleiding van de nieuwe mensen tot rangeerder wordt door Bakker zelf verzorgd, de theorielessen zijn bij hem thuis. Van de geëxamineerden krijgt hij een schemerlamp en een vulpen.

Post T bij spoorwegovergang Onnerweg

Gedurende de oorlog is het soms hectisch werken op het rangeerterrein in Onnen. Er wordt veel gestolen uit de goederenwagons met alle gevolgen van dien zoals huiszoekingen en ondervragingen.

In maart 1943 gaat Bakker onderduiken nadat hij diverse keren is gevraagd om in dienst te treden van de Deutsche Bahn. Een onderduikadres wordt gevonden in Niekerk bij een zwager.

In januari 1945 komt Bakker terug naar Haren. Hij maakt hier de bevrijding mee en meldt zich daarna bij de arbeidsbeurs in Groningen. Hij wordt daar ingeschreven bij de handels- en kantoorbedienden. Pas in april 1946 krijgt hij werk aangeboden op een kwekerij in Helpman. In de winter is er werk op de Fries-Groningse suikerfabriek als bewaker in de nachtveiligheidsdienst.

Door een adjunct commies in Onnen wordt Bakker in 1947 gevraagd om terug te komen bij de Nederlandse Spoorwegen in Onnen als lijn assistent. Na een jaar volgt de benoeming tot 1e stations ambtenaar en in 1950 volgt de benoeming tot adjunct commies. Drie jaar voor zijn pensionering (in 1964) wordt Bakker benoemd tot commies titulair.

In december 1964 wordt de ontslaanvraag eervol verleend onder toekenning van pensioen.

Bronnen:

-autobiografie van de heer Gerrit Jan Bakker;

-foto's met toestemming uit Harener Historische Reeks nr. 2. 'Van Rails en Rangeren' door E.J. Bunskoekoek en drs. D.M. Bunskoekoek.

Basaltklopperij in Haren

Een woning, gebouwd aan de Jachtlaan nr. 13 in Haren op een apart gelegen stukje grond : hoe is het zo gekomen?

Door Roelof van Wijck

Toen na de Eerste Wereldoorlog en na de inlijving van Helpman door de stad Groningen de burgemeester van Haren activiteiten ontplooidde om meer draagkrachtige burgers aan te trekken, vloeyde daar ook uit voort dat wegen en voetpaden moesten worden aangelegd. Er werden veel nieuwe huizen, meestal villa's gebouwd.

Voor de aanleg van wegen en voetpaden was steenslag nodig. Men gebruikte daarvoor basalt. Dat kon worden ingekocht door de Gemeente in groot en klein formaat. De grotere brokken waren goedkoper, maar ze moesten wel kleiner worden gemaakt om ze te gebruiken. Een dergelijke activiteit wordt 'kloppen' genoemd.

De gemeente Haren had bedacht dat het in het kader van de werkverschaffing mogelijk zou kunnen zijn zelf basalt te gaan 'kloppen'. In een grote loods aan de haven werd al provisorisch 'geklopt', maar het moest nu wat professioneler gebeuren.

fl. 1,63 per m³ (fl. 8,85 min fl. 7,12) kon de keienklopper dus brokken slaan! Dat was ongeveer één dag werken. De rest moest via de werkverschaffing komen.

In Appingedam kende men eenzelfde situatie. Het loon van een basaltklopper aldaar zou ongeveer hetzelfde zijn als in Haren.

Aan de gemeenteraad werd op 16 oktober 1924 voorgesteld, dat in het belang van Onnen aan de haven in Onnen een houten steenklopperij-loods neergezet zou kunnen worden. Er zouden 12 personen kunnen werken. De haven was een geschikte plek, want daar zouden dan gemakkelijk de schepen met basaltbrokken kunnen aanleggen. De werklozen uit Onnen zouden samen met de mensen uit Haren de mogelijkheid hebben in hun woonplaats nuttig werk te doen. Het waterschap 'Onnerpolder' stelde na overleg met de gemeente de grond ter beschikking. Aannemer Albert Eleveld uit Haren won de aanbesteding op 23 oktober 1924, volgens het bestek no. 45 uit dienstjaar 1924 en vroeg 990 gulden voor het werk. Na voltooiing van het loodsje, nog voor de winter, kon het keienkloppen beginnen, natuurlijk in de werkverschaffing. De bestaande opgeslagen voorraad basaltblokken bij de haven in Haren werd overgebracht naar Onnen zodat men daar aan het werk kon. Gedurende een zestal jaren was de basaltklopperij volop in bedrijf.

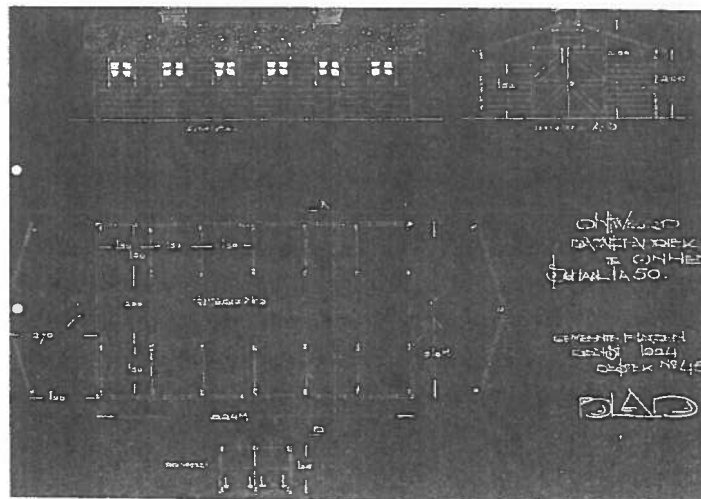
Plattegrond van het terrein van de basaltfabriek

Er werd een financiële onderbouwing opgesteld.

Steenslag maatje $\frac{3}{4}$ kostte fl. 8,85 per m³ en brokken fl. 4,75 per 1000 kg op de wal.

Een m³ steenslag weegt ca 1500 kg zodat 1500 kg basaltbrokken fl. 7,12 gaan kosten.

Het was voordeliger om die basaltbrokken te kopen. Voor

Een gedeelte van het loodsje werd afgescheiden en bestemd voor de gemeentekwekerij als werkplaats van de gemeentelijke plantsoendienst. Er moest natuurlijk nog wel waterleiding, verwarming en verlichting worden aangebracht en ook was er voortschrijdend inzicht over de plek van het loodsje. De reeds aangelegde fundering moest worden verlegd, hetgeen de stichtings- en overbrengingskosten verhoogde.

In 1974 werd de gemeentekwekerij elders opnieuw opgezet. Het bestaande loodsje werd geheel ontruimd. Er was een plan om de Julianalaan door te trekken naar de Jachtlaan, maar dat leek niet levensvatbaar te zijn. Daarom werd de grond waar het loodsje op stond verkocht en voor wo-

ningbouw bestemd gemaakt. Er was nog wel enige zorg over de standaardbepaling in het bestemmingsplan dat woningen aan de openbare weg gelegen moesten zijn. De provincie tekende bezwaar aan, maar er werd een schikking gevonden, zodat in oktober 1975 de grond kon worden verkocht en er een woning op kon worden gebouwd. Heel bijzonder dus, er werd een woning gebouwd in de achtertuin van de woning van de burgemeester. Dit huis staat er nog steeds.

Bronnen:

-Gemeente Haren, het archief van het gemeentebestuur 1921-1989.

Oorlogstaart

Het klinkt misschien niet aantrekkelijk: 'oorlogstaart'. Echter deze naamgeving is te danken aan zijn oorsprong. Tijdens de oorlog waren er niet veel ingrediënten beschikbaar om een taart te maken. En toch wilden de moeders op hoogtijdagen iets lekkers op tafel kunnen zetten.

Een jeugdherinnering van Henk Bazuin

Mijn moeder had een andere naam voor deze bijzondere taart. Die naam is waarschijnlijk ontstaan door het gebruik van de beschuiten. Zij noemde haar baksel daarom dan ook stevast een 'beschuitentaart'. Een mooie platte schaal diende als ondergrond voor de taart.

De ingrediënten waren meestal wel voorhanden of gemakkelijk te verkrijgen. Beschuiten, custard, biscuitjes en aardbeienjam. De werkwijze is erg eenvoudig.

Een springvorm bekleden met bakpapier zodat de taart gemakkelijker uit de vorm te krijgen is. Maak de custardpudding volgens het voorschrift dat ongetwijfeld op de verpakking staat.

De bodem van de springvorm wordt bedekt met hele beschuiten waarbij de hoekjes worden opgevuld met kleinere stukjes. Deze worden afgedekt met een laagje van de nog lauwwarme pudding. Dan kan een tweede laag beschuiten of biscuitjes worden aangebracht die opnieuw wordt afgedekt met een dikke laag pudding. Dit geheel wordt afgedekt met biscuitjes.

De custardpudding moet opstijven en dit kan heel goed in de koelkast, mijn moeder gebruikte daarvoor de koele kelder.

Vóór het opdienen wordt de bovenkant bestreken met de aardbeienjam (of een andere smaak, nu is er veel meer keuze). Extra lekker wordt het als er ook slagroom wordt

gebruikt maar dat was toen niet altijd voorhanden en misschien ook wel te duur.

Custardpudding heeft als nadeel dat tijdens het opstijven een vel aan de bovenkant ontstaat. Dat kan worden voorkomen door er suiker over te strooien. Dat maakt het geheel zoet omdat de custard zelf ongezoet is.

De bereidingswijze van tegenwoordig is afwijkend van die van 70 jaar terug. Toen was er geen bakpapier, geen springvorm en waarschijnlijk ook geen koelkast.

De redactie heeft tijdens één van haar vergaderingen deze taart geproefd bij een kopje koffie en we waren unaniem van mening dat dit de moeite waard is om te herhalen.

Bovenzijde van de oorlogstaart. Op de voorpagina staat de foto van de redactie, genietend van het baksel

Mannewiek

Mannewiek is de naam van een complex zomerhuisjes aan het Paterswoldsemeer, te bereiken vanaf de Hoornsedijk in Haren.

Door Henk Bazuin

Veel voorbijgangers zullen zich ongetwijfeld hebben afgevraagd welke functie de huisjes hebben die een eindje van de weg af liggen ter hoogte van Hoornsedijk nr. 17. Zijn het zomerhuisjes, is het een bungalowparkje of een camping? Heeft het ook een naam misschien? Op een kaart van het meer wordt het camping Mannewiek genoemd.

Het pad naast het huisje Hoornsedijk 17

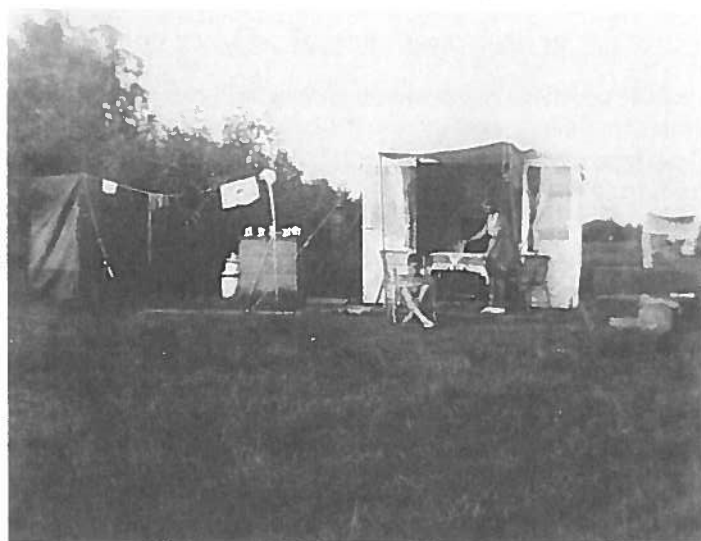
Langs het oude vervenershuisje nr. 17 (zie HOG dec. 2016) loopt een pad richting het meer en daarnaast stroomt een watertje vanaf het meer naar de Hoornsedijk. Dit noemt men een kreek of wiek.

Deze wiek was in gebruik bij de gezamenlijke watersporters en de bewoners van Mannewiek om er hun zeilboten af te meren. Aan het eind van de wiek bij de dijk konden ze met hun bootje overgezet worden in het Hoornse Diep als ze richting de stad Groningen wilden.

In de mane (manne) hebben, de meent. Het zijn woorden en uitdrukkingen die allemaal 'gemeenschappelijk gebruik' aanduiden. Zo ontstond dus ook de naam Mannewiek ofschoon de oorspronkelijke naam van het complex 'Ons Kamp Haren' was.

Vlak na de bevrijding konden de mensen zich wat meer bezighouden met hun favoriete hobby's, zoals het bedrijven van de zeilsport op het Paterswoldsemeer. Er ontstond de behoefte zo vaak als mogelijk bij het meer te zijn.

De familie Nijdam die woonde in het huis aan de Hoornsedijk 17, stelde hiervoor een kampje weiland beschikbaar. Het lag achter hun boerderij, grenzend aan het meer. De watersportliefhebbers konden hier hun tenthuisjes neer zetten.

Tenthuisje van de familie Timmer

In het begin, omstreeks 1946 stonden er 5 tenten en moest ongeveer fl. 25,00 per seizoen aan huurpenningen aan Nijdam worden betaald. De tenthuisjes mochten er staan vanaf 1 april tot 1 oktober en moesten daarna worden afgebroken. Indien gewenst kon de opslag ook bij Nijdam. Er was geen enkele sanitaire voorziening. Er moest noodgedwongen gebruik gemaakt worden van een emmer die dan later gelegegd kon worden in een container van de familie Nijdam. Ook kon men hier melk en eieren halen, evenals water. Verstoken van elektriciteit en gas werd er 's zomers gekampeerd bij het meer. Later kwam de man met de SRV-wagen regelmatig langs en deed goede zaken. Ook de ijscoman deed goede zaken.

Tegenwoordig is er wel gas en elektriciteit en zelfs een telefoonkabel.

De tenthuisjes verdwenen, daarvoor in de plaats kwamen eenvoudige houten huisjes met een plat dak. Hiervan staan er nog enkele, vooraan bij het water met een fantastisch uitzicht op het meer.

Nu staan er ook 34 gelijkvormige punthuisjes met een bovenverdieping en een fraai houten terras. De woningen hebben uitzicht op het meer.

Het bestuur van de vereniging van eigenaren staat verhuur van de huisjes aan derden niet toe.

Luchtfoto van de camping (rechts) in 1951, uit HHR nr. 6, 'Het Paterswoldsemeer, ontstaan en ontwikkeling'. Aerophoto Eelde

In de 70-er jaren, toen het Paterswoldsemeer vergroot zou worden door de aanleg van het Hoornsemeer en de Hoornse Plas, heeft het Meerschapp overwogen om dit soort recreatieterreinen te verplaatsen naar de overkant van het meer.

Mannewiek, evenals een paar andere terreinen zoals De Fokken, Zomersbuiten, Meerwold en de Zandkopen, zijn deze dans ontsprongen, mede door de inzet van de inmiddels opgerichte Federatie van Recreatieverenigingen aan het Paterswoldsemeer.

Momenteel is het terrein eigendom van het Meerschapp en is de grond in erfpacht uitgegeven.

In 2010 is het 50-jarig bestaan van de vereniging van eigenaren van dit unieke complex gevierd.

Bronnen:

-A.H. van Slageren, 'Het Paterswoldsemeer, Ontstaan en Ontwikkeling' Harener Historische Reeks nr. 6;

-Interview met mevrouw Timmer te Groningen, zij heeft al 60 jaar een huisje op Mannewiek.

Camping Mannewiek in 2016

Onderstaande bedrijven en vrienden van Old Go hebben deze uitgave van Harens Old Goud mede mogelijk gemaakt

Bedrijven

- Dunning Makelaardij, Rijksstraatweg 207, tel. 5346699. Uw betrouwbare partner voor wonen
- Auto de Groot Haren bv. Rijksstraatweg 115, tel 5349444. Voor APK en onderhoud van alle merken
- Kookstudio-Haren en Buywine biowijnen, Kerkstraat 26 en 28, tel. 5370455
- Coöperatie Boomker+, Rijksstraatweg 205, tel. 5344013. Ook voor al uw historische boeken
- Dierenspecialzaak De Molen, tel. 5350215. Bij Discus Ekkelkamp vindt u alles voor uw huisdier
- Wijnhuis Enotria, Rijksstraatweg 222-1, tel. 5350974, info@wijnhuisenotria.nl. Voor Europese kwaliteitswijnen
- de koffiewinkel.com, De Brinken 1. Specialzaak in koffie en thee en voor heerlijke bonbons!
- Astoria catering-partyservice, tel. 5345200, info@astoria.nl. Intermezzo, Sassenhein; als u iets te vieren heeft
- Hans Anders Opticien, De Brinken 14, tel. 4030896. Brillen, zonnebrillen, lenzen
- TIB totaal installateurs: al 33 jaar een begrip in Haren, tel 5349902. Vandaag gebeld? Vandaag hersteld!

Vrienden

- Fam. Brunt Haren

Wordt óók Vriend van Old Go!

Voor informatie: redactie@oldgo.nl

Het klooster Yesse in Essen

Hoewel klooster Yesse deel uitmaakt van de vroegste (geschreven) geschiedenis van de gemeente Haren, het bestond van 1215 tot 1594, krijgt het pas in de laatste decennia de aandacht die het verdient. Toch blijkt nog steeds dat veel Harenaars deze boeiende geschiedenis amper of niet kennen. Een tipje van de sluier....

Door Annemiek Bos

De zusters

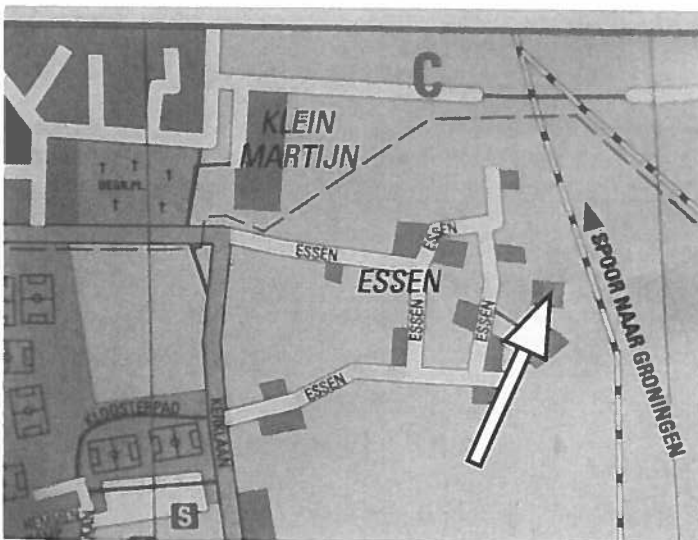
Het cisterciënzer vrouwenklooster Yesse, ook Jesse of Essen genoemd, is gesticht vanuit de stad Groningen door toedoen van een priester met de naam Theodoricus. Mogelijk had zijn familie een boerderij in het toenmalige Essen, die geschonken werd aan de zusters. Niet zo gek, het klooster werd bevolkt door 12-15 zusters uit goeie families uit de stad Groningen en het noorden van Drenthe. Zij dienden een 'bruidsschat' mee te nemen bij hun intreden, dus moest een zuster een redelijk vermogende familie hebben. Ook werd hiermee bereikt dat de zusters met elkaar een betrekkelijk elitaire groep vormden, al schreef de orde soberheid voor. De cisterciënzer kloosterorde leefde volgens de Regel van Benedictus, wat betekende dat men in eigen onderhoud moest voorzien en zich richtte op landarbeid. Het moge duidelijk zijn dat de zusters dat niet zelf deden, niet in de laatste plaats omdat zij na hun intreden alleen nog als het in het belang van het klooster was, het kloosterterrein mochten verlaten. Zij hielden zich bezig met de gebeden, zeven keer per dag, met spinnen, weven, naaien en onderwijs geven aan meisjes uit de families in de stad Groningen. Er zal een kruidtuin geweest zijn en een ziekenzaal. Van de kruiden maakte men ook geneesmiddelen. In welken getale er lekenzusters zijn geweest is niet duidelijk, dat ze er geweest zijn wel.

Bezoekerscentrum

De lekenbroeders

Voor het werk buiten het terrein, en dat was veel, hebben zeker de eerste helft van het kloosterbestaan lekenbroeders meegewerkt. Zij legden een beperkte kloostergelofte af, hoefden slechts twee maal per dag een gebedsdienst te volgen in plaats van de zeven keer van de zusters en waren uiteraard niet gebonden aan het terrein. Bij hen past de uitdrukking 'ora et labora', bid en werk. Na 1400 was de kloosterglorie over het hoogtepunt heen en zullen vermoedelijk steeds meer pachtboeren het land overgenomen hebben. Want Yesse had land, veel land zelfs. Aan het eind van de kloostertijd bezat het klooster 3173 hectare land in de provincie Groningen, daarbuiten nog meer. Dat land moest natuurlijk bewerkt worden, maar ook het ontginnen van de grond was noodzakelijk, waarvoor het beheersen van het waterpeil van groot belang was. Wat dat betreft werkten de broeders deels mee aan het veroorzaken van hun eigen probleem. Bij de uithof te Kropswolde, dat wil zeggen een kloosterboerderij op afstand van het klooster, groeven de broeders het veen af, waardoor de waterstand niet meer gereguleerd werd door dit veen en sluisbouw noodzakelijk werd. Cisterciënzer kloosters, waaronder ook die in Aduard, het eerste moederklooster van Yesse, waren hier al vroeg bedreven in. Zij richtten in de 14de eeuw de eerste zijvesten op, de voorlopers van de latere waterschappen. Ook naast het landwerk moest er een hoop gebeuren. Een klooster was in feite een heel bedrijf: behalve eten, drinken (denk aan kloosterbier!) schoeisel en kleding, moest verder ook alles zelf gemaakt en verwerkt worden. Het ging bijvoorbeeld om de dieren en hun benodigdheden als stallen en (winter)voeding. Wagens en schepen maken en onderhouden voor vervoer over land en water. Stenen bakken

Essen, de plek waar eens het klooster stond

voor de gebouwen die eerst van hout maar later van steen werden gebouwd. De oogst verwerken en opslaan voor de winter, en dit alles voor naar schatting toch zeker een 50 tot 60 mensen.

Het klooster in Essen

Bodemonderzoek in 2010 heeft ons geleerd dat er minstens vanaf 800 nà Chr. bewoning is geweest in het huidige buurtschap Essen. Op het kloosterterrein is hoogstwaarschijnlijk al geboerd voordat het klooster zich er vestigde. En boeren zochten uiteraard vergelijkbare woonplekken uit als de cisterciënzers, die immers ook in hun onderhoud voorzagen door landwerk. Afgelegen van de stad, droge voeten op de flank van de Hondsrug, bewerkbare grond en stromend, bevaarbaar water in de buurt: de Hunze was per boot bereikbaar. Het lag voor het oprapen in Essen. Op een kaart uit 1732 van landmeter Henricus Teysinga is mooi te zien hoe alle straten in en rond Essen ook nu nog herkenbaar zijn en zonder twijfel uit de kloostertijd stammen.

In het huidige Essen wanen veel mensen zich even in de tijd terug. Maar vele anderen lezen ook heden ten dage nog met verbazing op een informatiebord wat hier voor geschiedenis onder de voeten ligt.

Bodemonderzoek 2010. Archeoloog B. van Hoof, bureau RAAP

Bezoekerscentrum klooster Yesse en onderzoek

In 2006 is als particulier initiatief een bescheiden bezoekerscentrum ingericht op het erf van Essen 7. In 2010 is een stichting opgericht, met als doel de verzamelde vondsten en andere materialen te beschermen, onderzoek te (laten) doen en opgedane kennis te verspreiden, om daarmee aandacht te schenken aan de waarde van het terrein en de geschiedenis van het klooster levend te houden. De onderzoekswens kreeg een enorme duw toen in 2010 onder leiding van de

toenmalig provinciaal archeoloog Henny Groenendijk proefsleuven werden gegraven en onder andere een deel van de contouren van de kerk blootgelegd werd, waarmee de plek en de omvang daarvan gedeeltelijk bekend werden. Marnix Deterd Oude Weme heeft als student Landschapsgeschiedenis onderzoek gedaan naar de corpuslanden, het 'huiserf' van Yesse, en een uitgebreide scriptie met interessante gegevens afgeleverd. Afgelopen najaar is opnieuw bodemonderzoek gedaan, nu met grondradar en de resultaten zijn veel belovend. En last but not least schrijft donateur Bart Flikkema met regelmaat een nieuw Esser Miniatuurtje, waarin hij bepaalde kleinere onderwerpen nader uitdiept en beschrijft.

Stijn Arnoldussen geeft uitleg aan de leden van Old Go, donateurs van klooster Yesse en de burens.

Ook wethouder Mariska Sloot en beleidsambtenaar Peter Teerhuis waren van de partij

De stichting Bezoekerscentrum Klooster Yesse maakt deel uit van het Historisch Platform Haren, werkt samen met Het Groninger Landschap, dat het terrein van Essen 7 in 2015 heeft overgenomen en met Geopark De Hondsrug.

Het Bezoekerscentrum is op bepaalde tijden geopend, zie hiervoor en voor meer informatie onze website www.kloosteryesse.nl

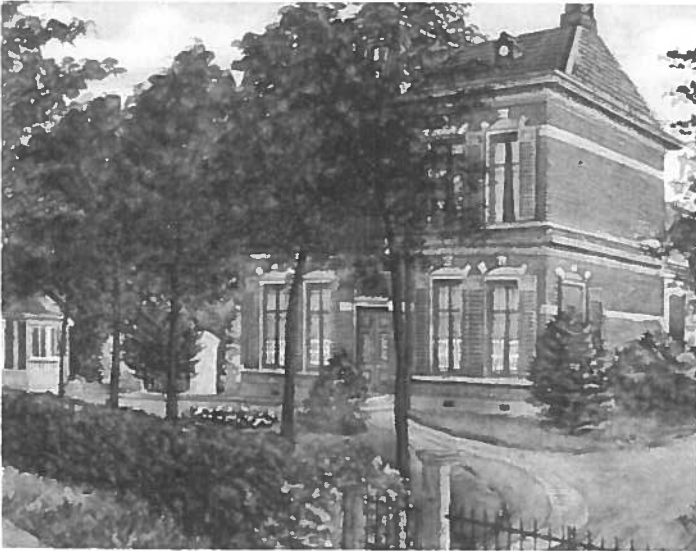
De oude Hervormde pastorie Haren

Jeugdherinneringen aan de Hervormde pastorie aan de Rijksstraatweg. Deze pastorie kwam in de plaats van de oudste pastorie die gelegen was aan de Kerkstraat in Haren.

Door Johan Petersen

Aan de Rijksstraatweg in het dorp Haren waren vroeger huizen met grote tuinen. Bekend is het huis van notaris Lohman in het centrum (op deze plek staat nu een winkelcomplex, waarin o.a. de Action) en huize Iddekinge noordelijk van het centrum (hier staat nu een garagebedrijf). Minder bekend is de oude Hervormde pastorie, ook noordelijk gelegen van het centrum.

Deze pastorie stond op een groot perceel, daar waar nu het woningenblok Rijksstraatweg 98 t/m 98g staat, tegenover de boerderij van de familie Groenendal. Deze boerderij is later afgebroken en werd de Potgieterlaan aangelegd.

Oude pastorie

Op de kaart van Haren uit 1914 is de oorspronkelijke tuin zichtbaar als een groene rechthoek en ligt de Botanicuslaan er nog niet.

De tuin was zo diep dat tijdens het aanleggen van de Botanicuslaan in 1933 een groot stuk grond moest wijken, ook om de bouw van woningen mogelijk te maken.

In 'Haren en omstreken' uit 1923 geschreven door H. Bos, staat dat de oudste Hervormde pastorie aan de Kerkstraat gelegen was. In het midden van de 19e eeuw werd deze afgebroken. Het vrijkomende terrein werd als begraafplaats ingericht. De toenmalige predikant kreeg zijn onderkomen in een nieuwe pastorie aan de Rijksstraatweg 'vijf minuten gaans noordwaarts van de kerk'. In deze pastorie hebben vanaf 1850 zeven predikanten gewoond. De voorlaatste was ds. A. O. Heslinga, die daar vanaf 1907 met zijn vrouw

en dochter woonde. In de voortuin stond een tuinhuisje waarin zijn dochter veel verbleef. Zij leed aan tuberculose.

Vanaf september 1931 woonde ds. A. Oskamp daar als de laatste predikant, samen met zijn vrouw en dochter. In de tuin stonden veel bomen langs de paden. Mijn zus speelde vaak in die tuin. De dochter van ds. Oskamp was haar vriendin. Wij woonden op Rijksstraatweg 102. In 1936 werd de pastorie niet meer geschikt geacht als woning voor het gezin van de predikant en werd deze afgebroken. Het perceel werd verkocht. Op de lijst van te koop aangeboden sloopmaterialen stonden o.a. marmeren schoorsteenmantels en een badkuip.

Voor de familie Oskamp werd in 1936 een nieuwe pastorie gebouwd aan de Emmalaan nr. 3. Tijdelijk woonden zij in de kosterwoning aan de Kerkstraat.

Voor het perceel van de oude pastorie aan de Rijksstraatweg kwam ook in dat jaar een bouwplan voor 6 woningen en 2 winkels. De 'Nieuwe Huizen' zoals ze werden genoemd, Rijksstraatweg 98 t/m 98g. De winkels in de eindwoningen 98 en 98g verdwenen later. In 98f zat een bankfiliaal van de Nutsspaarbank.

Bij het bouwrijp maken van het perceel werden alle bomen in de achtertuin gekapt. Enkele bomen in de voortuin bleven bestaan in het nieuw aangelegde gemeenteplantsoen. Hiervan was in 2014 nog één boom over, de bruine beuk voor 98g.

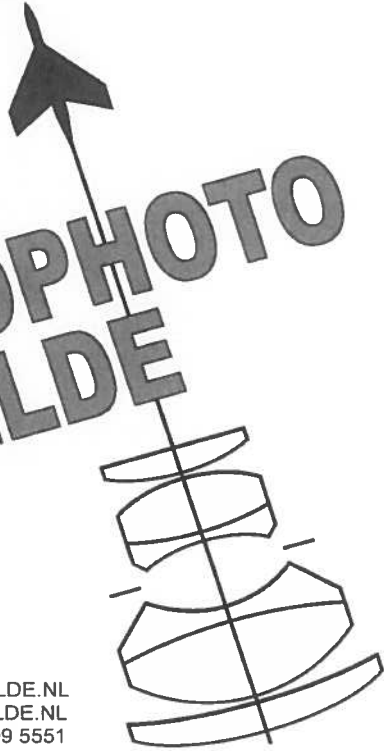
Echter, deze was aangetast door zwam. Hij is als laatste herinnering aan de pastorie en de pastorietaanplanting nu ook verdwenen.

De oude bruine beuk

luchtfotografie
boven heel Nederland

**AEROPHOTO
EELDE**

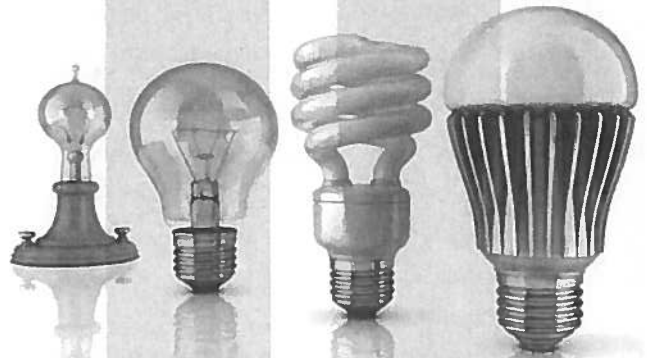

INFO@AEROPHOTOEELDE.NL
WWW.AEROPHOTOEELDE.NL
telefoon: 050 - 309 5551

SINDS 1911

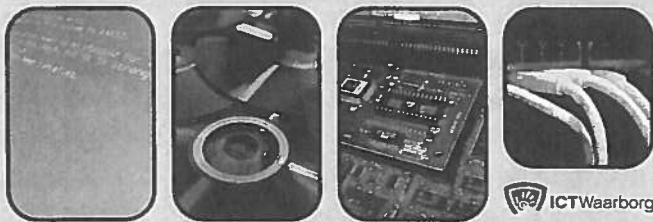
Konings
TOTAALINSTALLATEURS

Rijksstraatweg 208 - 210 9752 BR Haren
☎ 050 5344735 Fax 050 5344138
www.koningstotaalinstallateurs.nl

DIGNO computers

Computers • Software • Reparaties • Netwerken

 ICT Waarborg

Rijksstraatweg 132 • 9752 BL Haren • Tel.: 050-5349965 • info@digno.nl • www.digno.nl

Atelier "de Clou"

ATELIER VOOR BOUWKUNDE

Jaap Vrieling

Waterhuizerweg 31
9753 HP Haren
Tel: 050 - 85 00 080
Mob: 06 - 55125730
Email: info@declou.nl

In de voetsporen van Cornelis Jetses Mijmeringen over zijn verblijf in Harenermolen

Cornelis Jetses heeft veel tijd doorgebracht in de stad Groningen. Er is onlangs een schriftje opgedoken met zijn jeugdherinneringen in de periode 1873-1894. Bob Verschoor vertelt hierover in zijn boek 'Dicht bij huis - Het Groningen van Cornelis Jetses'. Jetses is bekend als illustrator van o.a. de boeken van 'Ot en Sien' en van het leesplankje 'aap, noot, mies'.

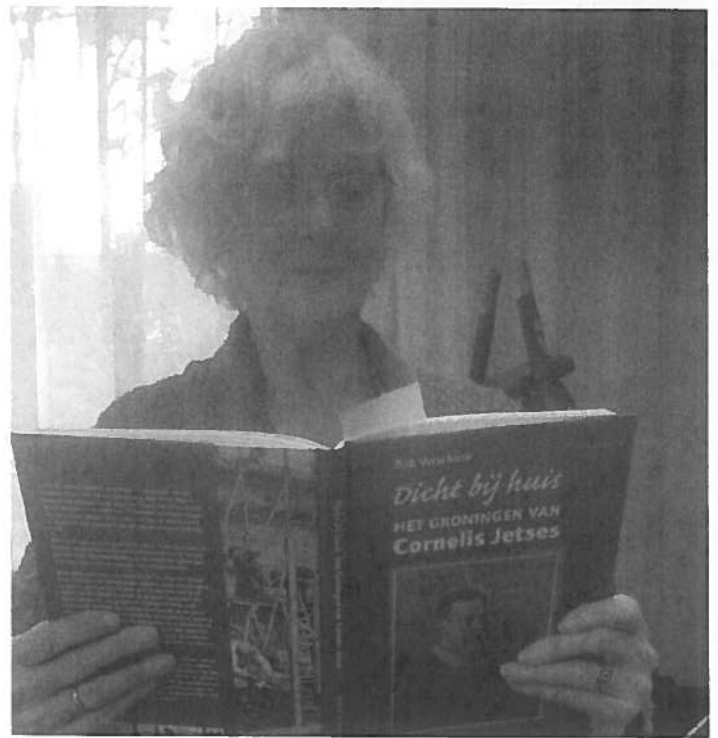
Door Ali Bakker

Jetses beschrijft een tocht naar zijn oom en tante in Harenermolen: Oom Jetse Jetses, tante Angnieta van der Kamp en hun zoon Albert Jetses. Hij beschrijft de wandeltocht die ze maakten vanuit de Hortusbuurt in Groningen naar Harenermolen 'als één van de heerlijkste dingen van het leven. De Harenderweg was mooi en rustig, trams en auto's waren er nog niet en het spoor was te duur'. Hij schrijft: 'Bij het eind van het Meddense bos, daar waar de zandweg naar de Appelbergen van de Straatweg afbuigt, stond hun gezellige huisje, eigenlijk twee onder één dak'. Zijn oom en tante woonden links. Maar waar lag het Meddense Bos? Na onderzoek en navraag blijkt hij het bos van Voorveld te bedoelen. Daar woonde in die tijd de familie Meddens.

Het huis van zijn oom en tante aan de Rijksstraatweg

Hij schrijft in zijn herinneringen ook over de orgelfabriek van de familie Van Oeckelen. 'De witte orgelfabriek van Van Hoekelen'. Daar werkten zijn oom Albert en neef Albert als timmerman en hun buurman als beeldhouwer. Als de kleine Jetses daar logeerde, bracht hij zijn oom, zijn neef en zijn buurman naar de orgelfabriek. 'Hoe bedaard en rustig ging dat alles, de pijpen van weichelhout* roken zo lekker, het genoeglijke kouten, het vriendelijk goiedag zeggen, 't was alles even heerlijk'.

Ali Bakker leest het boek

Het is 1883: Cornelis, intussen tien jaar, mag weer met zijn oom, zijn neef en zijn buurman meelopen naar de orgelfabriek. Eerst lopen ze langs Huize Weltevreden. Het mooie landhuis dat een verbouwing heeft ondergaan. Er zijn kamers bijgebouwd voor oude mensen. Cornelis gaat er wel eens buurten, hij krijgt altijd een lekkere babelaar bij één van de oude vrouwen. Dan wandelen ze langs de Straatweg, links is een bosje en wat hei. Er staan nog geen huizen. Rechts staat de boerderij, die gebouwd is voor Huize Weltevreden (1867). Hier gaat Cornelis wel eens kijken als de koe gemolken wordt. Daarna komt er nog een klein boerderijtje. Het eerste langgerekt huis dat ze links zien is de orgelfabriek van de familie Van Oeckelen. (dit huis stond hier tussen 1833 en 1920). Cornelis groet de andere werklui en geniet van de heerlijke lucht die in de fabriek hangt. Aan het eind van de werkdag mag hij zijn oom, neef en buurman weer ophalen. Dan loopt hij langs de Hoge Hereweg, langs 'Meulnbaarg' waar een oud huisje staat. Oom Albert vertelt aan Cornelis dat hier vroeger een molen stond, vandaar de naam van het weggetje. In het huisje, de Sarrieshut, werd belasting geheven voor het malen van het graan.

Dit verhaal, als licht gewijzigde versie, verscheen in februari 2017 in Haren de Krant

* Weichelhout schrijft hij, hij bedoelde waarschijnlijk Weichselhout = prunushout

Bron: -Rutgers, Glimmen deel 2.

Van boerderij naar woonhuis Waterhuizerweg 82 Haren

De familie Weemhoff - van Straaten woont op een prachtige plek, net buiten de bebouwde kom van Haren. Hier werd in 1925 een boerderij gebouwd, die in 1978 werd vervangen door het huidige woonhuis.

Door Robus Weemhoff

Het pand aan de Waterhuizerweg 82, vroeger nr. 52, werd gebouwd in 1925. Het bestond uit een klein voorhuis (zie foto) met daarachter een grote deel waar links en rechts de koeien stonden om te worden gemolken. Links van het woonhuis stond een stookhuis met daar achter een diepe waterput voor het regenwater. Achter de deel was nog een grote schuur voor opslag van hooi. Links daarvan stond de lange schuur van 40 meter met een strodak, waarin 16 hokken voor geiten of schapen zaten.

Het pand en de grond (3 hectare, 70 are en 30 centiare) werden op 5 april 1928 aangekocht door de heer Jan Klip, die naast veehouder ook varkensfokker was. In de lange schuur werden door de heer Klip varkens gehouden die ook buiten konden scharrelen en wroeten op het terrein voor de schuur tot aan de sloot langs de Waterhuizerweg.

*Het voorhuis van de boerderij in 1978.
Corry van der Straaten en haar dochter*

Op 2 mei 1967 werden het pand en de grond verkocht voor f. 70.000,- aan de heer Hendrik Meurs, landarbeider uit Oostelijk Flevoland, geboren in Doetinchem en van Canadese nationaliteit. Hij wilde een varkenshouderij beginnen, maar kreeg hiervoor geen toestemming van de gemeente Haren.

Tijdenlang heeft er een groot bord langs de weg gestaan, waarop stond dat de heer Meurs was bedrogen door de gemeente Haren.

In 1978 is Hendrik Meurs vertrokken naar Canada om

daar varkens te houden. Dat is hem niet gelukt, hij heeft in een stofabriek gewerkt en heeft helaas een ernstige vorm van stoflongen opgelopen.

Op 8 maart 1978 werd het pand met 3,71.30 hectare grond voor f. 312.500,- gekocht van H. Meurs door R. A. Weemhoff en C.H.N. van der Straaten. Daar er geen sprake was van enige fundatie in het laagveen was de kwaliteit van de muren dusdanig dat het voorhuis, de grote deel daarachter, de hooischuur daarachter en het stookhuis moesten worden afgebroken.

Alleen het gigantische houtgebinte van de deel kon worden gespaard en werd uit het gebouw gehesen en tijdelijk op de mestkelder achter de bebouwing geplaatst. Het houtgebinte kon later weer terug geplaatst worden in de nieuwe woning.

De lange schuur met hokken bleef gedeeltelijk intact, het eerste gedeelte werd omgebouwd tot een appartement.

De fundering werd aangelegd door een 80-tal betonnen palen te plaatsen. Hierdoor kon een grote betonnen vloer als vlot drijven op het laagveen.

De nieuwe woning moest van de gemeente Haren voldoen aan de eis dat de vorm van de woning klassiek Gronings bleef. Dat werd dus bepaald door het grote houten geraamte van de oude deel, met een afgeknot dak aan de voor- en achterkant. Met behulp van de overheid is de 3,71 ha. landbouwgrond omgezet in natuurbestemming: deels bos, deels grasland en deels moerasland met drie poelen, direct gelegen naast de Harense wildernis en het geheel gelegen in de ecologische hoofdzone.

Het terrein is opengesteld voor het publiek. Er lopen zo'n 5 reeën, hazen, wezels, fazanten en er zijn twee ooievaarsnesten met broedparen.

De Harense bioloog Kees Boele heeft een aantal keren over het gebied in Haren geschreven.

Bronnen:

-Natuur en reisblog Kees Boele, bv. Groene kroonjuwelen in Haren, deel 3, van 17 aug 2011.

Het woonhuis en de schuur anno 2017

Wetenswaardigheden over 't Huis de Wolf te Haren

Eén van de meest in het oog springende panden aan de Rijksstraatweg in Haren is 't Huis de Wolf aan de noordzijde van het centrum. Het blijkt evenals huis De Hondsrug aan de zuidzijde van de dorpskom een bijzondere relatie met Friesland te hebben.

Door Frans Westra

Het huis *De Hondsrug* aan Rijksstraatweg 240 werd in 1913 gebouwd onder architectuur van Gerhardus Knuttel, in opdracht van de Friese notaris J.B. van Andringa de Kempenaar, die ook bekend stond als een getalenteerd goochelaar.

't Huis de Wolf omstreeks 1910 (Groninger Archieven 1986-7811)

't *Huis de Wolf*, Rijksstraatweg 76 werd in 1892 gebouwd voor een andere Friese familie. Het landhuis is genoemd naar een herberg met dezelfde naam, die in 1691 en mogelijk al daarvoor op hetzelfde stuk land stond en waarschijnlijk vóór 1818 door een groter pand werd vervangen. In 1891 kwam dat in handen van de toen 24-jarige Friese boerenzoon en rechtenstudent uit Sint Jacobiparochie, Atze Nannes Wassenaar (1867-1916). Hij liet het slopen en de huidige villa bouwen. In de gevel van 't *Huis de Wolf* is een eerste steen ingemetseld, die op 17 mei 1892 werd gelegd door Wassenaars echtgenote Hendrika van Wely (Leeuwarden 1871). Wassenaar, die veel van paardrijden hield, kocht enkele jaren later ook een aangrenzende boerderij en het erbij horende stuk land, waarop hij een renbaan liet aanleggen. Over zijn achtergrond en zijn aspiraties (ook met 't *Huis de Wolf*) is enige jaren geleden een uitgebreid - ook via internet te raadplegen - artikel in het tijdschrift *De Vrije Fries* verschenen van de hand van Harenaar Kees Kuiken. Het Groninger Museum heeft in haar collectie een zilveren kaptafelset

uit 1908 met het monogram AW (Atze Wassenaar) en binnen de cartouches een afbeelding van 't *Huis de Wolf*. Vermoedelijk heeft de familie Wassenaar tot 1911 permanent in 't *Huis de Wolf* gewoond, waarna verhuisd werd naar Den Haag. 't *Huis de Wolf* werd vervolgens verhuurd en na Wassenaars overlijden door zijn weduwe in 1918 met alle bijbehorende grond op instigatie van de hoogleeraar biologie J.C. Schoute verkocht aan de Staat der Nederlanden. Die bestemde het terrein voor de nieuwe botanische tuin van de Rijksuniversiteit Groningen, bedoeld als vervanging van de te klein geworden Hortustuin in de Groninger Hortusbuurt. Met de aanleg van de nieuwe hortus werd al in 1929 begonnen en deze kreeg in de periode tot 1947 onder leiding van de hoogleraar plantkunde Hendrik Willem Arisz zijn oorspronkelijke opzet.

't *Huis de Wolf* zelf, dat aanvankelijk werd verhuurd, herbergde later onder meer het Polemologisch Instituut en het Verkeerskundig Studiecentrum van de universiteit. De Hortus verhuisde pas in 1966 definitief naar Haren. Inmiddels is het prachtige landhuis weer in particuliere handen en evenals het huis *De Hondsrug* fraai gerestaureerd. In de jaren 2005-2012 kwam deze restauratie op instigatie van eigenaren Bart en Aaf Hoogakker gereed. Over de bewoningsgeschiedenis is wel het een en ander bekend, maar wie was de architect van dit opvallende neorenaissance landhuis dat niet misstaan zou hebben in Alfred Hitchcock's film *Psycho*?

Uit de *Leeuwarder Courant* van 18 mei 1893 blijkt dat dit de 'architect' S. Bakker uit Harlingen was. Sybren Bakker werd op 8 januari 1858 geboren als zoon van de bekende molenmaker Fredrik Bakker te Kollum die daar tevens gemeentearchitect was. Hier leerde Sybren de beginselen van de bouwkunde. Onder leiding van een architect uit Leeuwarden bekwaamde hij zich verder in de burgerlijke en waterbouwkunde. Eind mei 1884 vestigde hij zich te Harlingen waar hij opzichter werd van Provinciale Waterstaat en ging wonen aan Noorderhaven 77. Vermoedelijk heeft hij in deze functie de familie Wassenaar uit Sint Jacobiparochie leren kennen. Hij stond bekend als een energieke persoonlijkheid die tientallen leerlingen in de praktijk opleidde in de bouwkunde en hen hielp een positie te verwerven. Hij was secretaris van de Ambachtschool te Harlingen en had in 1901 een groot aandeel in de bouw van deze school aan de Zuidoostersingel. Eén van zijn kinderen was de civiel ingenieur Frederik Hendrik Bakker, die in 1910 in Delft afstudeerde. Vanaf 1913 was hij werkzaam bij gemeentewerken in Alkmaar en in 1915 ontwierp hij de Zeevaartschool in Harlingen. Hij vertrok daarna naar Asuncion in Paraguay en keerde in 1916 terug naar Leeuwarden. Hij vestigde zich hier in 1917 als civiel ingenieur en werd venoot van het ingeni-

eursbureau Bakker & Meijboom. De appel viel hier niet ver van de boom.

Zijn vader Sybren werd geroemd omdat hij als particulier 'tal van werken ontwierp en uitvoerde'. In 1923 werd hem door Provinciale Waterstaat in Friesland eervol ontslag verleend en verhuisde hij met het oog op de gezondheidstoestand van zijn vrouw naar de Ruyterlaan 12 in Velp, waar zij drie jaar later kwam te overlijden. Bakker overleed op 13 maart 1931 in het Rode Kruisziekenhuis in Den Haag, waarna hij werd begraven in Rheden.

Over de uitvoering van de bouw van 't Huis de Wolf zijn we verder nog geïnformeerd door de *Leeuwarder Courant*, die het bijzondere van het huis in Haren wel inzag. Annemer was H.G. Brouwer uit Stiens die in 1892 ook het Diaconessenhuis in Leeuwarden bouwde. De krant schreef over het nieuwe Harener landhuis dat 'al wat strekken kan om de schoonheid van het geheel te verhoogen, hier is aangewend'. Christiaan Hendrik Eckhart van de gelijknamige beroemde meubelfabriek uit Rotterdam zorgde voor de decoratie, de betimmering van de eetkamer, de stoffering en het meubilair, waarbij de plafondschilderingen opvielen door 'onberispelijke teekening en fijne kleur'. De oorspronkelijke firma Eckhart ging in 2014 failliet en curator Jelle Nauta beschikt wellicht nog over het archief met de originele inrichtingstekeningen voor 't Huis de Wolf.

Het graf van Sybren Bakker, architect van 't Huis de Wolf op begraafplaats Heiderust

De inrijhekken, het raam boven de hoofddeur, de versierde erkers en de ijzeren torenspitsen werden vervaardigd door de befaamde kunstsmid Jan Kroes Jzn. uit Leeuwarden. Koetshuis en stalling werden gebouwd door de timmerman Engbert Horst uit Haren, terwijl als opzichter voor het hele werk de heer R. Miedema uit Leeuwarden fungeerde,

die een 'kweekeling' was van architect Sybren Bakker. Zo was de bouw van 't Huis de Wolf dus een prestigieuze gelegenheid onder leiding van een onbekende architect die een autodidact was. Het resultaat mocht en mag er wezen en is thans weer in volle glorie te bewonderen.

Kaptafelset familie Wassenaar (Groninger Museum 1998.0091)

Bronnen:

- Jeanine Otten (stadsarchief Harlingen) en Dennis Brouwer (Eckhart workspace architects);
- Frans Westra, 'l'Étoile du nord: jonkbeer Julius Burmania van Andringa de Kempnaer, een goochelende notaris', in: *Stad & Lande*, jrg. 24-3 (Groningen 2015) 36-41;
- Ch. H. Andreas, *In en om een botanische tuin. Hortus Groninganus 1626-1966* (Groningen 1976);
- Menno Hoexum, *In Haren staat 't Huis*, *Dagblad van het Noorden* 28 december 2005;
- Kees Kuiken, *De burgerlijke glorie van Atze Nannes Wassenaar (1867-1916)*, in: *De Vrije Fries* no. 88 (Leeuwarden 2008) 117-138, zie ook: <http://www.friesgenootschap.nl/index.php/nl/homepagina-de-vrije-fries>;
- Leeuwarder Courant*, 18 mei 1893 en 14 maart 1931;
- adresboeken gemeente Haren.

Gelezen in de krant

Artikelen over Noordlaren

10-12-1938.

Onder voorzitterschap van den heer P. van Delden vergaderde de stierenvereniging "Noordlaren" in het cafe Kloots te Noordlaren. Besloten werd den ouden stier te verkoopen en een nieuwe stamboekstier met beste productiecijfers aan te kopen.

De heren P. van Delden, A.L. Bolhuis, K. Kloots en J. Hoenderken Lzn werden door de vergadering als aankoopcommissie aangewezen.

Een herinnering aan café Halfweg te Eelderwolde

Café Halfweg aan de Veenweg vervulde een sociale functie in de woongemeenschap van Eelderwolde. Het vormde een knooppunt van activiteiten en was een plaats voor en van ontmoetingen. Deze rol is bedien ten dage overgenomen door de scholen en buurthuizen. De cafés met een dergelijke functie zijn in de gemeente Haren allemaal verdwenen. In het decembernummer van Harens Old Goud staat op pagina 26 een opsomming van deze cafés in Haren in het jaar 1951.

Door Henk Bazuin

Beelden uit het verleden: een tram rijdt van Groningen over Eelderwolde en Paterswolde naar Eelde. Bij de tramremise schuin tegenover de Nederlandsche Hervormde kerk in Eelde eindigt het traject. Een beeld dat te zien was tot 1929 in deze omgeving, want in dat jaar werden de trams vervangen door de moderne bussen en hoefden de tramrails geen dienst meer te doen.

Ze bleven wel liggen in de weg totdat die weg rond 1938 veranderde in een betonweg. Op een deel van de oude weg in Paterswolde voorlangs de ingang van De Braak lagen de rails er nog een tijdje langer. Zeker tot in en vlak na de oorlog.

Café Halfweg

De tram reed ook over de Veenweg langs café Halfweg dat toen aan de oostkant van de weg stond. Dat was ongeveer tussen beide bruggen waaronder het z.g. witte bruggetje, zoals Eeldenaren dat stuk van de Veenweg wel noemden. Dat stukje Veenweg behoorde tot 1969 bij de gemeente Haren. In dat jaar is een grenswijzigingswet van kracht geworden, waardoor dat deel van Haren samen met de gemeenten Hoogkerk en Noorddijk bij de stad Groningen werd gevoegd. In café Halfweg woonden in de 30-jaren Jakob Niewold en Elisabet Niewold- de Jong. Job en Betsie zoals ze

steevast werden genoemd, kochten het huis in 1931 en schreven 'herberggeschiedenis' tot aan 1948. Het was een rustpunt voor fietsers en wandelaars die van de stad Groningen naar Paterswolde, Eelde of nog verder gingen of er juist vandaan kwamen. Vroeger was bij het café de halte van de paardentram en later de halte van de omnibus die ging rijden tussen Eelde en Groningen. Er werd dan een vlaggetje uitgehangen zodat de bestuurder wist dat hij moest stoppen. De bushalte 'Halfweg' heeft nog heel lang gefunctioneerd. Na de aanleg van de nieuwe weg en afsluiting van de Veenweg (2002) is hij opgeheven.

Het was voor de heer en mevrouw Niewold een turbulente tijd, eerst de grote economische crisis, dan vijf jaar oorlog en daarna de periode van de wederopbouw.

Ze hadden niet alleen het café maar bestierden ook nog een klein boerenbedrijfje met enkele melkkoeien, een melkloop, een handel in brandstoffen en er was een telefoon- en telegraafkantoor.

*Op de plek van het café staat nu een modern huis
(foto Wim Illem)*

In de zomer verkochten ze ook ijsco's. Al met al een heel samengesteld bedrijf.

De herberg was het middelpunt van en voor de omgeving. Alle nieuwtjes kwamen daar aan de orde, o.a. geboorten en sterfgevallen. Tevens werd hulp geboden bij ongelukken.

In 1948 werd de herberg onbewoonbaar verklaard en ging de familie Niewold verhuizen naar de woning eraan. De heer Niewold werd postbesteller in Groningen. In 1976 verhuisden ze naar Erasmusheem in Haren.

Bronnen:

- de heer Dik Niewold te Haren, zoon van Jaap en Betsie;*
- Dorpsklanken 1998 te Eelde;*
- foto's van Wim Illum. Hij woont in het huis dat in 1985 op de plek van het café is gebouwd.*

'Kroniek van het Noordlaarderbos'

Opnieuw kan een boek worden toegevoegd aan de geschiedschrijving van een deel van de gemeente Haren.

Met dank aan de schrijfster mevrouw Ingrid Schenk. Het Noordlaarderbos is één van de hotspots geworden van 'De Hondsrug' Unesco Global Geopark

Boekbespreking door Henk Bazuin

Hoe is dit boek tot stand gekomen? Er werden via de krant vrijwilligers gevraagd om mee te helpen naar het zoeken van de geschiedenis van het Noordlaarderbos. Er bleef een team van tien personen over. Mevrouw Ingrid Schenk was één van hen.

Mede door het boeiende voorwoord van Henny Groenendijk, oud-provinciaal archeoloog van Groningen en van Marc van Tweel, algemeen directeur Natuurmonumenten, wordt de lezer net zo nieuwsgierig gemaakt als destijds mevrouw Schenk zelf.

Er was moeilijk informatie te vinden, zo schrijft mevrouw Schenk. En er waren weinig verhalen over het Noordlaarderbos en de omgeving. Dit wordt mede toegeschreven aan de steeds wisselende eigenaren en pachters. Bekende namen duiken hier op zoals die van de families De Sitter, Van Swinderen, Geertsema en Van Hasselt. Deze eigenaren worden genoemd in hoofdstuk 9 waarin ook wat meer inzicht gegeven wordt in beleid ten aanzien van natuurbehoud. In een 20-tal hoofdstukken neemt mevrouw Schenk de lezers mee door het landschap van het Noordlaarderbos.

Algemene Ledenvergadering, gevolgd door een lezing van Ingrid Schenk

De ledenvergadering is gehouden in De Hoeksteen te Noordlaren op 28 februari 2017. Er waren ongeveer 35 leden aanwezig.

Door Henk Bazuin

Voorzitter Jaap Vrieling had de dankbare taak om de agenda in ongeveer een uur af te handelen. Na het huishoudelijk gedeelte zal mevrouw Ingrid Schenk een lezing houden over het tot stand komen van het door haar geschreven boek over het Noordlaarderbos.

De agenda van deze vergadering bevatte naast de gebruikelijke zaken drie belangrijke punten. Allereerst een statutenwijziging die moest worden behandeld in verband

Er is nauwelijks een onderwerp te bedenken waaraan geen aandacht wordt besteed. Naast de archeologische, economische en recreatieve aspecten wordt informatie verstrekt over de oorlogsperiode, de recreatie en het natuurgebied.

Veel aandacht wordt ook besteed aan de ontwikkeling van de behuizing en haar bewoners. Dit komt tot uiting in hoofdstuk 13 waarvan de titel luidt 'Honderd jaar leven aan de Duinweg'. Voor veel lezers zal dit hoofdstuk een feest der herkenning zijn.

Opmerkelijk is de veelheid aan illustratief materiaal dat onder anderen bestaat uit topografische, kadasterkaarten en luchtfoto's. Maar vooral ook veel foto's uit de familiearchieven van de plaatselijke bewoners.

De gemakkelijk leesbare teksten in combinatie met het beeldmateriaal maakt de lezer nieuwsgierig. De diversiteit aan onderwerpen maakt dit boek tot een boeiend naslagwerk.

Misschien kan mevrouw Schenk nog eens uitleggen waarom is gekozen voor de subtitel 'De woelige achtertuin van de stad Groningen'.

De belangstelling naar dit boek is groot. Een aantal maanden na de eerste verschijning is al een tweede druk gerealiseerd.

met de aanvraag voor het verkrijgen van de ANBI status. Zonder enige discussie is deze aangenomen.

Nog belangrijker waren de agendapunten die betrekking hadden op het vervullen van bestuursfuncties.

Het voorstel voor de uitbreiding met twee bestuursleden naar een aantal van zeven personen had de instemming van de aanwezigen. Jammer dat niemand van de aanwezigen zich op dat moment spontaan aanbood als kandidaat.

Met algehele instemming van de aanwezigen werd de heer Jan Fokke de Boer gekozen tot bestuurslid en werden Henk Abbring en Jaap Vrieling herkozen. Al met al een geruststellende gedachte voor de zittende bestuursleden dat ze weer een groep van vijf mensen vormen met de mogelijkheid tot uitbreiding naar zeven personen.

De penningmeester deelde mee dat het jaar werd afgesloten met een nadelig saldo van ruim € 400,00. Echter de balans vermeldt een eigen vermogen van € 2500,00. Er is dus enige speelruimte aanwezig. De begroting van ruim € 5000,00

werd zondermeer goedgekeurd.

Omwille van de tijd moest de voorzitter bijsturen en het agendapunt 'Activiteiten 2017' laten vallen. Voorgesteld werd dit als enig agendapunt te behandelen in een extra ledenvergadering.

Na de pauze vertelde mevrouw Ingrid Schenk over het tot stand komen van haar boek over het Noordlaarderbos. Door de veel gestelde vragen kwam er een levendige discussie op gang. Inmiddels is al een tweede druk van het boek verschenen.

Excursie naar het Noordlaarderbos

Op zaterdag 29 april 2017 nam Ingrid Schenk ons mee naar het Noordlaarderbos. Zij is de schrijfster van het boek 'Kroniek van het Noordlaarderbos, de woelige achtertuin van de stad Groningen'.

Door Trijnie Brunt

Informatiebord bij het bruggetje

Het Noordlaarderbos is een geliefde plek voor wandelaars. Als je goed kijkt valt er heel veel te zien. Er zijn langgerekte zandruggen met diep ingesleten dalen, ronde laagjes met dobben, kaarsrechte wallen, greppels en wegen, tankgrachten en loopgraven.

Om de geschiedenis van dit bos boven water te krijgen, besloot men in 2010 een commissie te vormen via een oproep in de krant. Een groep van tien personen heeft zich bezig gehouden met bodemonderzoek, archieven, maar vooral ook gesprekken voeren met bewoners die daar al heel lang wonen. Alle gegevens zijn verzameld en daaruit is het boek over het Noordlaarderbos voortgekomen. Ingrid Schenk neemt ons mee op deze wandeling door de historie van dit gebied en toont ons allerlei interessante details.

We starten bij het Natuurvriendenhuis aan de Duinweg. We staan op een heuvelachtig terrein, waarschijnlijk res-

Als u dit leest heeft de extra ledenvergadering plaatsgevonden op 23 mei en is er een excursie in het Noordlaarderbos gehouden op 29 april. Het resultaat van de inventarisatie van de activiteiten 2017 van Old Go zal u in een Nieuwsbrief worden meegedeeld.

Ingrid Schenk

'Kroniek van het Noordlaarderbos'

De woelige achtertuin van de stad Groningen

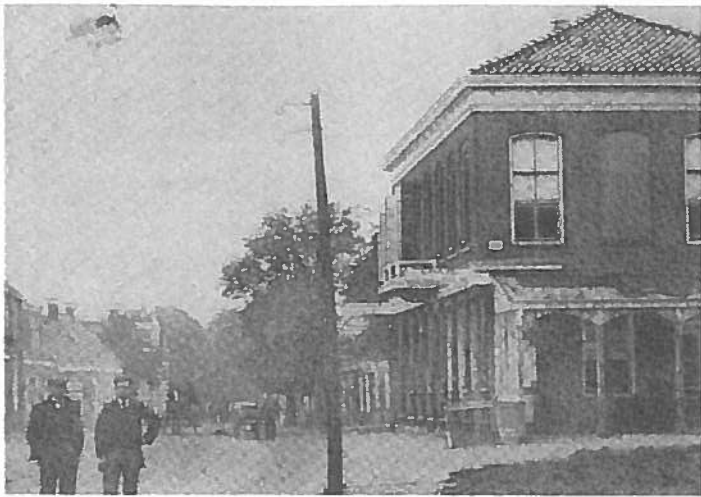
ten van de ijstijd. Er zijn hier karresporen uit die tijd gevonden. Ook zien we een afgegraven stuk land, maar dit is de restauratie van een pingo (waterpoel uit de ijstijd). 170 jaar geleden werden de markegronden verdeeld onder de boeren. Om de negen meter zie je 'rillen', soort van gleuven. Zo kreeg iedere boer een aantal stukken. 't Heilig bergje is een markant stukje, gelegen midden in het bos. Men weet nog niet of het een stuifduin is of toch een grafheuvel. Vanaf het Natuurvriendenhuis loopt een pad recht door naar de Beslotenveenseweg. Dit wordt het Keizerslaantje genoemd. Aan het eind stond een boerderij waar de familie Keizer woonde. Dit pad is in ere hersteld door Kor Buist. Hij is familie van Keizer.

De stad Groningen heeft vele malen een poging gedaan grondgebied aan te kopen in deze omgeving om hier woningen te bouwen. Echter, Maria Lohman-Geertsema heeft in 1932 het gebied dat zij erfde van haar ouders geschonken aan Natuurmonumenten. Mede door deze schenking is dit gebied nu geworden tot een aaneengesloten bosgebied van 330 ha. en is het bos behouden gebleven.

Er is na afloop van deze zeer interessante wandeling nog lang nagepraat in het Natuurvriendenhuis.

Het Keizerslaantje

*Hotelcafé Suurd, Rijksweg 184 Haren.
Op deze plaats staat nu de ABN-AMRO Bank*

*Café Jansen, Rijksweg 189 Haren.
Het pand rechts is de Rotterdamse Bank.
Hierin gevestigd nu Livera*

*Café Bolhuis met serre, Rijksweg Harenermolen.
Nu de straat Doorrid/boek Viaductweg*

Café Veerhuis in 1960 te Noordlaren

*Café Vos met paardentram aan de Zuidlaarderweg
te Noordlaren*

*Café Doornbos, Rijksweg 3 te Harenermolen.
Later kruidenierswinkel Jansen en Middel, nu woonhuis*

- *Onderhoud*
- *Reparatie*
- *Advies*
- *Verkoop*
- *Alle grote merken*
- *Gratis halen en brengen*
- *Al meer dan 75 jaar*

De Gazonmaaier Haren

Uw specialist in gazon-, zit- en robotmaaiers!
050-5345120 www.gazonmaaier.nl

Mokken LAMINEREN **CANVAS**
PRINT AFWERKING *Kleding*
 STANSEN **DRUK** **SIGN**
Ontwerp **GEBOORTE**
BANNERS **HUWELIJK**
INBINDEN

GVA

PRINT • DRUK • SIGN

G. VAN ARK | HAREN

KERKSTRAAT 32, HAREN | 050 - 534 74 47 | INFO@DRUKKERIJVANARK.NL